

**Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ»**

**Η ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΗ ΗΓΕΣΙΑ
ΤΟΥ ΝΕΛΣΟΝ ΜΑΝΤΕΛΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ
"ΜΑΚΡΥ ΔΡΟΜΟ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ"**

ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΣΩΚΟΣ

Κόρινθος, Δεκέμβριος 2015

**University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations**

**Master Program in
«INTERNATIONAL RELATIONS AND POLICIES»**

**THE CHARISMATIC LEADERSHIP
OF NELSON MANDELA THROUGH THE
"LONG ROAD TO FREEDOM"**

ANDREAS TSOKOS

Corinth, December 2015

Η ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΗ ΗΓΕΣΙΑ ΤΟΥ ΝΕΛΣΟΝ ΜΑΝΤΕΛΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ "ΜΑΚΡΥ ΔΡΟΜΟ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ"

Σημαντικοί Όροι: ηγεσία, χάρισμα, αρχηγός, οπαδοί

Περίληψη

Η ηγεσία δεν έχει σχέση με μια προσωπικότητα που μαγνητίζει. Δεν έχει σχέση με το «να κάνω φίλους» ή να επηρεάσω τους ανθρώπους. Η ηγεσία αφορά την εξύψωση του προσωπικού οράματος των ανθρώπων στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο και στην αύξηση της απόδοσης τους στο πιο υψηλό σημείο. Διαφορετικές καταστάσεις επιτάσσουν διαφορετικό τύπο ηγεσίας. Οι περισσότεροι μεγάλοι ηγέτες διαχρονικά, είχαν ένα επιπλέον στοιχείο που τους ξεχώριζε από τους υπόλοιπους, το Χάρισμα. Ένας ηγέτης ξεχωρίζει, καθώς έχει περισσότερο το Χάρισμα αυτό και οι υπόλοιποι γύρω του τον αποδέχονται ως αρχηγό. Στην Νότιο Αφρική, παρά την πληθώρα ικανών προσωπικοτήτων, ήταν κοινός τόπος ότι ο αρχηγός τους είναι ο Νέλσον Μαντέλα, ο οποίος θεωρείται ως ένας από τους μεγαλύτερους ηγέτες του κόσμου. Έχει πολλούς θαυμαστές σε όλο τον κόσμο κατά τη διάρκεια της προεδρίας του, αλλά και ως μια συγγραφική δύναμη, είχε πολλούς αφοσιωμένους οπαδούς. Ο Μαντέλα πίστευε στη συλλογική ηγεσία, αφογκραζόταν και μάθαινε από άλλους, αλλά και ένθερμα υποστήριζε την κοινωνία των πολιτών. Είναι όμως χαρακτηριστική αυτή η κατανόηση της γενικής αντιμετώπισης της τέχνης της πολιτικής ηγεσίας ως ιεραρχική (από το ανώτερο επίπεδο προς το κατώτερο και όχι το αντίστροφο, όχι ως ηγεσία συνεργασιακή και αλληλοσυμπληρωματική.

THE CHARISMATIC LEADERSHIP OF NELSON MANDELA THROUGH THE "LONG ROAD TO FREEDOM"

Keywords: leadership, charisma, personality, citizens

Abstract

Leadership does not have relation with a personality that holds people together. It does not have relation with "I make friends" or I influence the persons. Leadership concerns the art of personal vision of persons in the higher possible level and in the increase of their output in the highest point. Different situations ordain different type of leadership. Most big leaders diachronically, had an additional element that distinguished them from remainder, the Talent. A leader distinguishes, while has more this Talent and remainder bends his accepts him as head. In South Africa, despite the abundance of capable personalities, it was common place that their head is Nelson Mandela, which is considered as one of the bigger leaders of world. It has many admirable in the all world at the duration of his presidency, but also as a author's force, it had a lot of devotional partisans. Mandela believed in the collective leadership, listened for and learned from other, but also fervently supported the society of citizens. It is however this characteristic comprehension of general confrontation of art of political leadership as hierarchical (from the superior level to more inferior and no reverse, no as leadership collaborating and fulfilling.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

Abstract

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ 6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ 8

- 2.1 Η Πολιτική ως επάγγελμα στα πρότυπα του Max Weber και τα
Θεωρητικά Πρότυπα Ηγεσίας 8
- 2.2 Οι Τύποι της Ηγεσίας 16
- 2.3 Πολιτική και Ηγεσία 17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΗΓΕΣΙΑ ΤΟΥ ΝΕΛΣΟΝ ΜΑΝΤΕΛΑ 18

- 3.1 Ο Χαρισματικός Ηγέτης Νέλσον Μαντέλα 18
- 3.2 «Έν αρχῇ ἦν» ένας Κομμουνιστής 23
- 3.3 Ο Κρατούμενος Νο. 466 24
- 3.4 Νίκες και Ήττες στην Προεδρία 28
- 3.5 Ο Μύθος της Πολιτικής Ηγεσίας του Μαντέλα 30
- 3.6 Η «Ελευθερία» για τον Νέλσον Μαντέλα 37

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 39

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Κατά τη διάρκεια της ζωής μου αφιέρωσα τον εαυτό μου σε αυτόν τον αγώνα του αφρικανικού λαού. Έχω πολεμήσει ενάντια στη λευκή κυριαρχία, όπως έχω πολεμήσει ενάντια στη μαύρη κυριαρχία. Έχω αγαπήσει το ιδεώδες μιας δημοκρατικής και ελεύθερης κοινωνίας στην οποία όλα τα άτομα ζουν μαζί σε αρμονία και με ίσες ευκαιρίες. Είναι ένα ιδεώδες για το οποίο ελπίζω να ζήσω ώστε να το επιτύχω. Αν χρειαστεί, όμως, είναι ένα ιδεώδες για το οποίο είμαι έτοιμος να πεθάνω».

Ο Νέλσον Μαντέλα δεν κήρυττε απλώς την υπέρβαση του μίσους, την έδειχνε με την ηγετική συμπεριφορά του. Έφερε στο προσκήνιο τις αλληλένδετες έννοιες της «συγχώρεσης» και της «μετάνοιας» ως ηθικές προϋποθέσεις υπέρβασης μιας καταστροφικής πολιτικής σύγκρουσης στην οποία έτεινε η χώρα του, η οποία υπό ακραίο καταπιεστικό καθεστώς βρισκόταν στα πρόθυρα εμφυλίου πολέμου και βίαιων εσωτερικών διαμαχών.

«Ο Θεός ήταν πολύ καλός με τη Νότιο Αφρική», δήλωσε ο Αρχιεπίσκοπος της Νοτίου Αφρικής Ντέσμοντ Τούτου, «καθώς μας έδωσε έναν τέτοιο πρόεδρο σε μια κρίσιμη στιγμή της ιστορίας μας». (The Guardian, 2013).

Τυχερή ήταν όλη η ανθρωπότητα να έχει ως σημείο αναφοράς στον αγώνα ενάντια στις διακρίσεις, έναν ηγέτη του αναστήματος του Μαντέλα. Αποτελεί πρότυπο πολιτικού ηγέτη, καθώς δεν ακολούθησε την πεπατημένη οδό, ενέπνευσε με τη στάση του και την προσωπικότητά του ακόμη και τους εχθρούς του, μετασχηματίζοντας τόσο τη νοοτροπία όσο και τις συνειδήσεις των εμπλεκομένων. Για να αλλάξει τη Νότιο Αφρική, ο Νέλσον Μαντέλα έπρεπε να απαλλάξει τη χώρα όχι μόνο από τους λευκούς δυνάστες της αλλά, ακόμα περισσότερο, από τη νοοτροπία της δυνάστευσης. (Bethel, 1984)

Γνώριζε καλά ότι, καθήκον του δεν ήταν μόνο να οδηγήσει το λαό του στη νίκη κατά του ρατσιστικού καθεστώτος, αλλά με το τεράστιο ηθικό κύρος του, να αποτρέψει τη μαύρη πλειοψηφία από την πιθανή παγίδευσή της στο φαύλο κύκλο της εκδίκησης. Η νέα Νότιος Αφρική δεν θα ήταν απλώς μια χώρα με διαφορετική κυβέρνηση, αλλά μια χώρα με νέα ηθική. Για να συμβεί αυτό, τα χθεσινά θύματα έπρεπε να προστατευθούν από τους δαίμονές τους, τη

μετατροπή τους δηλαδή σε νέους θύτες (Keller, 1994). Ο θριαμβευτής του Αγώνα δεν αγιοποιεί ιδεοληπτικά τη δική του πλευρά, γνωρίζει τα αδύνατα σημεία της και καθοδηγεί με επιδεξιότητα και σοφία το λαό του. Η ηγεσία είναι πρωτίστως η ευθύνη να υπηρετείς. «Έφυγε ένας γίγαντας που ζούσε ανάμεσα στους ανθρώπους», είχε πει εύστοχα ο Ινδός πρωθυπουργός Μανμοχάν Σίνγκ για το θάνατό του.

Η μεγαλύτερη τιμή για ηγέτες - σύμβολα δεν είναι η τυποποιημένη αναφορά σε αυτούς αλλά η ζωντανή στοχαστική ανάλυση. Η φλόγα της μνήμης συντηρείται όσο εμβαθύνουμε στην ηγετική τους παρακαταθήκη. Μαθαίνουμε από το παράδειγμα εμπνευσμένων ηγετών ανατέμνοντας στοχαστικά τη ζωή τους, εξετάζοντας τις ζωές τους, κρίνοντας τις επιλογές τους. Οι υποδειγματικοί ηγέτες μας δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να ασκείται ορθά η εξουσία, πώς ένας ηγέτης εμπνέει το λαό του, πώς προτάσσει το εθνικό κέρδος έναντι επιμέρους ατομικών συμφερόντων, πώς υπερβαίνονται οι φαύλοι κύκλοι στους οποίους συχνά περιέρχονται χώρες με ασταθείς ή εύθραυστους θεσμούς. Αν η πολιτική είναι, όπως την χαρακτήριζε ο Αριστοτέλης «η κυριότατη και μάλιστα αρχιτεκτονική των τεχνών και δυνάμεων», οι υποδειγματικοί πολιτικοί ηγέτες της είναι οι μάστορές της.

Στη μελέτη αυτή επιδιώκεται να αναλυθεί όχι μόνο το πρότυπο ενός υποδειγματικού ηγέτη - αλλά συγχρόνως να αναφερθούν και σχολιαστούν παράμετροι της ηγεσίας και της τυπολογίας αυτής. Θα ακολουθήσει μια εκτενής αναφορά στα θεωρητικά πρότυπα ηγεσίας, έπεται μια ανάλυση του τρόπου άσκησης της ηγεσίας από τον Νέλσον Μαντέλα καθώς και στο ρόλο του πολιτικού ηγέτη τις κρίσιμες στιγμές. Τέλος, θα αναφερθούν οι τρόποι με τους οποίους ένας πολιτικός ηγέτης μπορεί να καταστεί σύμβολο έμπνευσης, αγώνα και συνετής διακυβέρνησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ

2.1 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΩΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΣΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΟΥ MAX WEBER ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΗΓΕΣΙΑΣ

Η πολιτική ως έννοια είναι ιδιαίτερα ευρεία και περιλαμβάνει κάθε είδους αυτόνομης διευθυντικής δραστηριότητας. (Seidman, 1983) Μιλιά κανείς για τη συναλλαγματική πολιτική των τραπεζών, την προεξοφλητική πολιτική της Reichsbank, την απεργιακή πολιτική ενός συνδικάτου, ενώ ακόμη μπορεί να μιλήσει για την εκπαιδευτική πολιτική ενός δήμου ή ενός χωριού.

Κοινωνιολογικά, το κράτος δεν μπορεί να οριστεί από το περιεχόμενο της δραστηριότητάς του. Δεν υπάρχει σχεδόν καμία δραστηριότητα που να μην έχει αναληφθεί, ενίοτε από έναν πολιτικό σύνδεσμο, όπως επίσης, δεν υπάρχει καμία δραστηριότητα για την οποία θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ήταν πάντα αποκλειστικά ιδιάζον χαρακτηριστικό εκείνων των συνδέσμων που χαρακτηρίζονται σήμερα πολιτικοί. Το κράτος, όπως και οι πολιτικοί σύνδεσμοι που προηγούνται χρονικά, είναι μια εξουσιαστική σχέση ανθρώπων επί ανθρώπων, η οποία στηρίζεται στο μέσον της νόμιμης (δηλαδή της θεωρούμενης ως νόμιμης) βιαιότητας. Για να υπάρχει, λοιπόν, το κράτος θα πρέπει οι εξουσιαζόμενοι να υπακούουν στην εξουσία, που διεκδικείται από τους εκάστοτε εξουσιαστές.

Η αφοσίωση στο χάρισμα του προφήτη ή του πολεμικού ηγέτη ή του μεγάλου δημαγωγού στην «εκκλησία του δήμου» ή στο κοινοβούλιο, σημαίνει ότι ο ηγέτης ανάγεται προσωπικά ως ο εσωτερικά «κεκλιμένος» ηγέτης των ανθρώπων, ότι αυτοί οι άνθρωποι δεν τον υπακούουν λόγω [παραδοσιακών] ηθών ή θεσπίσματος, αλλά διότι πιστεύουν σε αυτόν. Ο ίδιος ο ηγέτης ζει για το σκοπό του, «μεριμνά για το έργο του», εφόσον είναι κάτι περισσότερο από στενόμυαλος και ματαιόδοξος ευνοούμενος της συγκυρίας. Αναφορικά για το πρόσωπο και για τις ιδιότητές του ισχύει η αφοσίωση των οπαδών του, των μαθητών, των ακολούθων του, των τελείως προσωπικών κομματικών του μελών.

Η ηγεσία εμφανίστηκε σε όλες τις περιοχές και τις ιστορικές περιόδους με τις δύο μορφές, που ήταν οι σημαντικότερες του παρελθόντος, αφενός του μάγου και του προφήτη και αφετέρου του αναδειχθέντος πολεμικού ηγέτη, του αρχηγού συμμορίας, του κοντοτιέρου. Αυτό, όμως, που είναι ιδιαίζον για τη Δύση και αυτό που μας αφορά άμεσα είναι η πολιτική ηγεσία, εν πρώτης με τη μορφή του ελεύθερου «δημαγωγού», στο έδαφος της πόλης - κράτους, που αναπτύχθηκε μόνον στη Δύση, προπάντων στη μεσογειακή κουλτούρα, και κατόπιν με τη μορφή του κοινοβουλευτικού «κομματικού ηγέτη», που αναδύθηκε στο συνταγματικό κράτος, το οποίο επίσης γεννήθηκε μόνον στη Δύση. (Weber, 2009)

Η εννοιολογική προσέγγιση του όρου «ηγεσία» παραπέμπει ευθέως στα συνώνυμα: «αρχηγία», «διοίκηση», «εξουσία», «ηγεμονία» και υποδηλώνει τη σχέση μεταξύ του υποκειμένου, δηλαδή του φορέα της ηγεσίας, του ηγέτη και του αντικειμένου της, δηλαδή των ηγουμένων, των οπαδών. (Λεονάρδου, 2004) Τα μέσα που θεμελιώνουν, υπηρετούν και στηρίζουν, εναλλακτικά ή και σε συνδυασμό αυτή τη σχέση είναι η Δύναμη, το Χάρισμα, ως φυσική προίκα, ή το Χρίσμα, ως οικογενειακή ή ταξική προίκα, η Γοητεία, η Γνώση, η Πανουργία, η Βία, το Πάθος για εξουσία και ο Πλούτος από την πλευρά του ηγέτη, αλλά και η Ανάγκη, ο Φόβος, η Πίστη και η Ελπίδα από την πλευρά των ηγουμένων. Αυτή η σχέση εκφράζεται ως άτυπο «Συμβόλαιο» με βάση το Όραμα ή το Σχέδιο του κατά περίπτωση κοινωνικού, πολιτικού ή άλλου τύπου ηγέτη, που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, σε μικρό ή σε μεγάλο βαθμό έχει υιοθετηθεί από την κοινωνία, την τάξη, την ομάδα, ή από τους οπαδούς, με την προσδοκία της βελτίωσης της θέσης τους, ή ακόμα και τη «σωτηρία» τους. (Gareth, 2002) Αυτό σημαίνει πως κάθε Ηγεσία αναλαμβάνει την υποχρέωση να δημιουργεί ή και να αποτρέπει γεγονότα προκειμένου να επιτύχει τους στόχους, για τους οποίους δεσμεύεται, διότι γνωρίζει πως στην περίπτωση της αποτυχίας επίτευξης των στόχων, αυτή η σχέση μεταξύ ηγέτη και ηγουμένων δοκιμάζεται, ή κάποια στιγμή καταλύεται, με τραγικές συχνά συνέπειες για τον ηγέτη. Η εξέλιξη αυτή της σχέσης μεταξύ ηγέτη και οπαδών κινήθηκε παράλληλα με την εξέλιξη των διάφορων κοινωνιών και πολιτισμών και πήρε διάφορες μορφές στο χρόνο και στο χώρο που φέρνουν τη σφραγίδα των ταξικών, συλλογικών ή προσωπικών ηγεσιών, όπως τις διαμόρφωσε η εκάστοτε ιστορική συγκυρία. (Gareth, 2002)

Είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε πως ο εκάστοτε κοινωνικός ή πολιτικός, συλλογικός ή ατομικός ηγέτης, λειτουργεί, είτε «de facto», «ελέω θεού και όπλων» ως εκπρόσωπος, είτε «de jure», «ελέω ενός φετιχοποιημένου Λαού» ως εκλεκτός αντιπρόσωπος της κοινωνίας,

ουσιαστικά ανεξάρτητα από την ίδια την κοινωνία, πράγμα που σημαίνει πως οι κοινωνίες εκχωρούν, υποτίθεται με τη θέλησή τους, αλλά στην πραγματικότητα από τα συμφέροντά τους τον ουσιαστικό δημοκρατικό αυτοπροσδιορισμό τους σε μια ταξική κοινωνική και πολιτική ηγεσία και περιορίζονται να λειτουργούν αντικειμενικά σε συνθήκες ταξικού-ολιγαρχικού ετεροπροσδιορισμού. (Σαλαβού, 2002)

Η «διεύθυνση και ηγεσία», ως μία εκ των λειτουργιών της διοικήσεως, αφορά στις διαπροσωπικές σχέσεις σε όλη την κλίμακα της ιεραρχίας. (Polychroniou, 2008) Είναι η διαπροσωπική πλευρά της διοικήσεως, με την οποία οι υφιστάμενοι οδηγούνται να κατανοήσουν και να συμβάλουν αποδοτικά και αποτελεσματικά στην επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών. Ως ένα υποσύστημα στο όλο σύστημα της οργανώσεως και διοικήσεως συμμετέχει αποφασιστικά στην αύξηση της παραγωγικότητας και του μεγέθους του αποτελέσματος. Με τον όρο «διεύθυνση» συνήθως εννοούμε την άσκηση ηγεσίας. Κατά γενική εκτίμηση, η ηγετική ικανότητα συμβάλλει σε ποσοστό 40% στην χρησιμοποίηση των ικανοτήτων των υφισταμένων. Ωστόσο, όσον αφορά τις ικανότητες των ανωτέρω, κρίνεται σκόπιμη η εξοικείωση με τις παρακάτω έννοιες :

- Φύση Ηγεσίας
- Κύριες Θεωρήσεις Ηγεσίας
- Αρχές Ηγεσίας.
- Καλλιέργεια Ηγετικής Ικανότητας

2.1.1 Φύση Ηγεσίας

Κάθε ομάδα ανθρώπων, που λειτουργεί κοντά στο μέγιστο των ικανοτήτων τους, έχει επικεφαλής κάποιον που είναι επιδέξιος στην τέχνη της ηγεσίας. Αυτή η επιδεξιότητα φαίνεται ότι είναι το αποτέλεσμα τριών τουλάχιστον κυρίων συστατικών, που συνιστούν και τη φύση της ηγεσίας. Αυτά είναι :

- Η ικανότητα του ατόμου να αντιλαμβάνεται ότι οι άνθρωποι υποκινούνται από διάφορα ερεθίσματα, σε διάφορες περιπτώσεις και σε διαφορετικές καταστάσεις.
- Η ικανότητα του ατόμου να εμπνέει.
- Η ικανότητα του ατόμου να ενεργεί με τρόπο, που να αναπτύσσει κατάλληλο κλίμα για την ανταπόκριση στους υποκινητικούς παράγοντες και για τη διέγερσή τους. Το συστατικό αυτό αναφέρεται στο ύφος και τη συμπεριφορά του ηγέτη.

2.1.2 Κύριες Θεωρήσεις Ηγεσίας

Λόγω της σημασίας της έννοιας της «ηγεσίας» για όλα τα είδη των ομαδικών ενεργειών, υπάρχει μεγάλος όγκος θεωρίας και έρευνας που έχουν καταλήξει σε συγκεκριμένες θεωρήσεις για τον ηγέτη. (Polychronίου, 2008) Θα περιορισθούμε στην περιγραφή των βασικών εξ αυτών. Η αρχαιότερη γνωστή ερμηνεία του φαινομένου της ηγεσίας είναι η «γενετική θεώρησης», η πίστη δηλαδή ότι η ηγετική ικανότητα είναι κληρονομική, «ελέω θεού». (Gareth, 2002) Η πεποίθηση αυτή διατηρήθηκε μέχρι και αρκετά χρόνια μέσα στον εικοστό αιώνα, επειδή προσέφερε μία άμεση ερμηνεία στην καταγωγή της ηγεσίας. Χρονικά κατέρρευσε με τη θύελλα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. (Βαξεβανίδου & Ρεκλείτης, 2008)

Οι πρώτες ουσιαστικές μελέτες, κυρίως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, βασίσθηκαν στην προσπάθεια εντοπισμού των χαρακτηριστικών ενός ηγέτη - φυσικών πνευματικών, ψυχικών - δηλαδή χαρακτήρα και ικανοτήτων. Πρόκειται για την «βασική θεώρηση χαρακτηριστικών της ηγεσίας». (Σαλαβού, 2003) Όλοι, όμως οι ηγέτες, δεν διαθέτουν το σύνολο των χαρακτηριστικών ενώ πολλά άτομα, που δεν είναι ηγέτες, μπορεί να έχουν τα περισσότερα, εξ' αυτών των χαρακτηριστικών ή και όλα.

Επίσης, αυτή η θεώρηση δεν εξηγεί σε ποιο βαθμό θα πρέπει να έχει κάθε χαρακτηριστικό ένας ηγέτης. Δεν έχει διαπιστωθεί ομοιομορφία των εντοπιζόμενων χαρακτηριστικών με πραγματικές περιπτώσεις ηγεσίας. Παρόλα ταύτα, έχει εντοπισθεί ένας συσχετισμός μεταξύ ορισμένων χαρακτηριστικών και της αποτελεσματικότητας της ηγεσίας. (Kohlberg, 1984) Παραθέτουμε, χωρίς ανάλυση, τα χαρακτηριστικά εκείνα, στα οποία συμφωνούν οι περισσότεροι των μελετητών :

- Ευφυΐα / νοημοσύνη.
- Συναισθηματική νοημοσύνη.
- Γνώσεις / πολυμάθεια.
- Αυτογνωσία / αυτοπεποίθηση.
- Συστηματική σκέψη.
- Ακεραιότητα.
- Πίστη σε αξίες.
- Ταπεινότητα.
- Κύρος και κοινωνική υπευθυνότητα.

- Δικαιοσύνη.
- Θάρρος.
- Αντοχή.
- Επιμονή.
- Ενθουσιασμός.
- Πρωτοβουλία.
- Διορατικότητα.
- Ισχυρή θέληση για υψηλές επιδόσεις.
- Ικανότητα επικοινωνίας και πειθούς.
- Ικανότητα δημιουργικής σκέψεως και λήψεως αποφάσεων.
- Εποπτική ικανότητα.

Στην ουσία της η θεώρηση αυτή είναι μία γενετική προσέγγιση. Με τη σκέψη ότι, η βασική θεώρηση των χαρακτηριστικών της ηγεσίας δεν καλύπτει πλήρως την έννοιά της, η προσοχή στράφηκε στη μελέτη των ιστορικών περιπτώσεων, όπου «ηγέτες» υπήρξαν προϊόν συγκεκριμένων καταστάσεων και συγκυριών, οπότε φάνηκε ότι η ηγεσία επηρεάζεται ισχυρά από την κατάσταση, μέσα στην οποία αναδύεται ο ηγέτης και κατ' επέκταση λειτουργεί. (Gareth, 2002) Τέτοιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις ήταν η κατάσταση που επικρατούσε στη Γερμανία του 1930 και διευκόλυne την άνοδο του Hitler, η προηγούμενη άνοδος του Mussolini στην Ιταλία, η εμφάνιση του Roosevelt στις ΗΠΑ κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσεως του 1930, η επικράτηση του Mao TseTung στην Κίνα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κ.α. (Gareth, 2002) Αυτή η «κατά περίπτωση θεώρηση της ηγεσίας» αναγνωρίζει το γεγονός ότι υπάρχει αλληλεπίδραση, αλληλεξάρτηση μεταξύ της ομάδας και του ηγέτη. Υποστηρίζει τη θεωρία των οπαδών, ότι δηλαδή οι άνθρωποι έχουν την τάση να ακολουθούν εκείνους τους οποίους θεωρούν, σωστά ή λανθασμένα, ως ένα μέσον για την εκπλήρωση των προσωπικών τους επιθυμιών.

Ο ηγέτης, λοιπόν, είναι το πρόσωπο που αναγνωρίζει αυτές τις επιθυμίες και αναλαμβάνει εκείνες τις ενέργειες ή εκτελεί εκείνα τα προγράμματα που σκοπεύουν στην ικανοποίησή τους. Αυτή η θεώρηση έχει σημασία για τα διοικητικά στελέχη, όταν σχεδιάζουν το περιβάλλον για την απόδοση των υφισταμένων τους. Η περιγραφείσα θεώρηση είναι επίσης γνωστή και ως «θεώρηση εξαρτήσεως».

Βέβαια, άλλοι θεωρούν ότι ηγεσία είναι κάθε διαδικασία, στην οποία η ικανότητα του ηγέτη να ασκεί επιρροή εξαρτάται από κάθε συγκεκριμένη περίπτωση και τον βαθμό στον οποίο το ύψος, η προσωπικότητα και οι μέθοδοι του ηγέτη ταιριάζουν στην ομάδα. Με άλλα λόγια, οι άνθρωποι γίνονται ηγέτες όχι μόνο λόγω των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους, αλλά και λόγω συγκυριακών παραγόντων και της αντεπιδράσεως μεταξύ του ηγέτη και της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Δηλαδή η απόδοση της ομάδας θα εξαρτηθεί από τον κατάλληλο συνδυασμό των μεθόδων ηγεσίας και από τον βαθμό στον οποίο η κατάσταση διευκολύνει τον ηγέτη να εξασκήσει επιρροή επί των μελών της ομάδας. (Gareth, 2002) Το «ενδεχόμενο» να συνυπάρξουν οι δύο προϋποθέσεις ή να καλλιεργηθεί, κυρίως η δεύτερη, έδωσε και το όνομα «ενδεχομενική θεώρηση της ηγεσίας». (Gareth, 2002) Ουσιαστικά, πρόκειται περί συνδυασμού των προηγούμενων θεωρήσεων. Σύμφωνα με αυτήν, υπάρχουν «κρίσιμες διαστάσεις» σε κάθε κατάσταση που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα του ηγέτη, οι οποίες είναι η δύναμη της θέσεως, η διάρθρωση των καθηκόντων και η σχέση ηγέτη-μελών. (Gareth, 2002) Οι δύο πρώτες ελέγχονται σε μεγάλο βαθμό από τις οργανώσεις. Η τρίτη και σημαντικότερη, σχετίζεται με τον βαθμό στον οποίο τα μέλη της ομάδας σέβονται, εμπιστεύονται και αγαπούν έναν ηγέτη και είναι πρόθυμοι να τον ακολουθήσουν. Όπως παρατηρούμε από την ανωτέρω άκρως περιληπτική εξέταση των θεωρήσεων της ηγεσίας, είναι δύσκολο να διαπιστώσουμε ποιά θεωρία καλύπτει εκτενέστερα τον όρο τί είναι ηγεσία και από τί εξαρτάται, ήτοι τη συμπεριφορά ή τον τρόπο του ηγέτη.

2.1.3 Αρχές Ηγεσίας

Έχουν υπάρξει πολλές διατυπώσεις αρχών ηγεσίας τόσο στη γενική βιβλιογραφία όσο και σε στρατιωτικά εγχειρίδια. Στις περισσότερες των περιπτώσεων κυριαρχεί ο υποκειμενισμός και η σύγχυση μεταξύ των εννοιών «αρχή», «χαρακτηριστικό», «καθήκον». Γι' αυτό περιορίζομαι στις διατυπώσεις εκείνες, που, υποκειμενικά και πάλι, αγγίζουν περισσότερο την αντίληψη της «θεμελιώδους αληθείας», οι οποίες είναι:

- «Αρχή της διευθύνσεως και ηγεσίας προς επίτευξη αντικειμενικών σκοπών», που σημαίνει ότι η συμβολή των υφισταμένων, σε ποσότητα και ποιότητα, γίνεται τόσο μεγαλύτερη, όσο καλύτερη είναι η άσκηση της διευθύνσεως και ηγεσίας. (Gareth, 2002)

- «Αρχή της αρμονίας των αντικειμενικών σκοπών», που σημαίνει ότι όσο αποτελεσματικότερη είναι η άσκηση της ηγεσίας, τόσο καλύτερα συνειδητοποιούν τα άτομα ότι οι προσωπικοί τους στόχοι εναρμονίζονται με τους αντικειμενικούς σκοπούς της οργανώσεως. (Gareth, 2002)
- «Αρχή της ενότητας των εντολών», που σημαίνει ότι όσο πληρέστερη σχέση αναφοράς έχει ένα άτομο προς ένα μόνον ανώτερο, τόσο μικρότερο είναι το πρόβλημα των συγκρούσεων και τόσο μεγαλύτερο το αίσθημα της προσωπικής ευθύνης για το αποτέλεσμα. Η αρχή αυτή είναι ταυτόχρονα και αρχή της διοικήσεως.
- «Αρχή της υποκινήσεως» που σημαίνει ότι, επειδή οι άνθρωποι έχουν την τάση να ακολουθούν εκείνους τους οποίους θεωρούν ως μέσο για την ικανοποίηση των προσωπικών τους στόχων, όσο περισσότερο κατανοούν τα διοικητικά στελέχη τί υποκινεί τους υφισταμένους τους και πώς λειτουργούν αυτές οι υποκινήσεις, και όσο καλύτερα εφαρμόζουν όσα κατενόησαν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, τόσο αποτελεσματικότεροι ηγέτες θα είναι.
- «Αρχή της άμεσης εποπτείας». Όσο αμεσότερη είναι η προσωπική επαφή με τους υφισταμένους, τόσο αποτελεσματικότερη θα είναι η διεύθυνση και ηγεσία.

2.1.4 Καλλιέργεια Ηγετικής Ικανότητας

Οι πρώτες μελέτες για τη κατανόηση της έννοιας της ηγεσίας βασίσθηκαν, κυρίως, σε μία απόπειρα να εντοπισθούν τα χαρακτηριστικά που κατείχαν πράγματι οι ηγέτες. Η βασική αρχή τους στηρίζεται στην άποψη ότι οι ηγέτες γεννιούνται, δεν γίνονται, πεποίθηση που χρονολογείται από τους αρχαίους Έλληνες και Ρωμαίους. Η θεωρία αυτή έχασε σημαντικό έδαφος κυρίως με την άνοδο της επιρροής της ψυχολογίας. Το χάρισμα, η κληρονομική καταβολή, χωρίς καλλιέργεια δεν αποδίδει. Το εκ καταβολής «μικρότερο χάρισμα», με συστηματική καλλιέργεια, βελτιώνεται σημαντικά. Η άποψη αυτή τεκμηριώνεται αν αναλύσουμε το περιεχόμενο των θεωρήσεων της ηγεσίας. Στην προσπάθεια βελτιώσεως συμβάλλουν η αυτογνωσία, η ενημέρωση, η διανοητική ταύτιση, η αντικειμενικότητα. Η ηγεσία αντιμετωπίζει και ακολουθεί τις αλλαγές του σύγχρονου κόσμου.

Ωστόσο, πολλοί αναποτελεσματικοί ηγέτες προσβλέπουν σε μια ηγετική θέση πιστεύοντας ότι διαθέτουν τόσο τη δύναμη όσο και την εξουσία να κάνουν κάποια πράγματα. Έχουν την εντύπωση ότι θα αποκτήσουν τη δύναμη να επιτύχουν τα οράματα ή τυχόν φιλοδοξίες τους, με

τον τρόπο που εκείνοι θέλουν ή πιστεύουν. Όμως, η εμπειρία μας λέει, ότι οι πιο πολλοί αποτελεσματικοί ηγέτες αρχίζουν να αναπτύσσονται ρωτώντας τους εαυτούς τους όχι τί θα μπορούσαν να κάνουν έχοντας τη δύναμη του ηγέτη αλλά τί είδους ηγέτες θα ήθελαν να είναι. Αυτή η ενδοσκόπηση και η αυτοαξιολόγηση αποτελούν αρχές και αξίες που καταδεικνύουν το ηγετικό πνεύμα, που μπορεί να διαθέτει κάποιος.

Άλλωστε, ο ηγετικός χαρακτήρας σκιαγραφείται από τις αξίες, τα ιδανικά, που τον οριοθετούν σε ατομικό επίπεδο καθώς και την καθαρότητα του σκοπού και του ευρύτερου στόχου που θέτει στο περίγυρό του. Ο ηγετικός χαρακτήρας, λοιπόν, εκφράζεται μέσω της συνέπειας της συμπεριφοράς – που είναι ο βαθμός, στον οποίο ένας ηγέτης συνδέει τις πράξεις του με όσα λέει και εκφράζει. Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν βιώσει, είτε στην επαγγελματική είτε στη προσωπική τους ζωή, έναν ηγέτη που λειτούργησε ως πρότυπο ηγετικού χαρακτήρα. Ήταν εκείνος ο ηγέτης που επέδειξε πραγματικό ενδιαφέρον για τους συνανθρώπους του, τόσο στη βελτίωση της προσωπικής τους ζωής όσο και στην επαγγελματική ανέλιξή τους, παίρνοντας τις σωστότερες αποφάσεις και επιδεικνύοντας διαύγεια, καθαρότητα και σαφή προσανατολισμό σκέψης. Είναι το είδος του ηγέτη το οποίο «τραβάει» τους ανθρώπους και τους καθιστά πρόθυμους να δώσουν το υψηλότερο επίπεδο της ενέργειας τους.

Ο ηγετικός χαρακτήρας αποτελεί τη βάση ή την ουσία για μια αποτελεσματική ηγεσία. Είναι ένα από τα ελάχιστα απτά στοιχεία της ηγεσίας. Όλοι όσοι αποβλέπουν να γίνουν «ηγέτες», οφείλουν πρωτίστως να αποβλέπουν στα στοιχεία που συνθέτουν τον ηγετικό χαρακτήρα, καθώς μόνο τότε στρεφόμενοι αρχικώς στο άτομο και μετέπειτα στον ηγέτη, θα μπορέσουν να επιτύχουν το στόχο τους κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Η ανάπτυξη του ηγετικού χαρακτήρα προϋποθέτει από τους ηγέτες να κατανοήσουν και αξιολογήσουν το δικό τους σύστημα αξιών, να αυξήσουν το επίπεδο της αυτογνωσίας τους, να βιώσουν την επιρροή του χαρακτήρα τους στις ζωές τους και να απεμπλακούν από κάθε είδους στεγανά και οπισθοδρομικά πρότυπα σκέψης και δράσης. Μέσα από ένα συνδυασμό εμπειριών, καθοδήγησης και υποστήριξης, κάποιος μπορεί να δημιουργήσει το κατάλληλο υπόβαθρο, ώστε να αναπτυχθεί και να γεννηθεί ο τύπος του ηγετικού χαρακτήρα.

2.2 ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ

Ο ηγετικός χαρακτήρας, όπως ειπώθηκε ανωτέρω, αποτελεί τη βάση για την αποτελεσματική ηγεσία, αλλά από μόνος του δεν είναι αρκετός. Παράλληλα, απαιτούνται ικανότητες και γνώση για να υπάρχει η σωστή υλοποίηση, να πραγματώνονται οι αξίες και τα οράματα, να τηρούνται οι αρχές και η φιλοσοφία, ώστε να είναι σε θέση ο ηγέτης να παράγει εφικτά αποτελέσματα.. Εμπειρικά, οι ικανότητες που απαιτούνται με σκοπό κάποιος να ασκήσει αποτελεσματική ηγεσία, συνοψίζονται σε τέσσερις ρόλους, οι οποίοι είναι: οραματιστής, στρατηγικός, διευκολυντής και συνεισφέρων.

Αυτοί οι ρόλοι συμπληρώνουν ο ένας τον άλλο, έχοντας ο καθένας τη δική του αξία στην αποτελεσματική ηγεσία. Η αναποτελεσματικότητα ενός ηγέτη έγκειται στο γεγονός ότι όλοι οι ηγέτες δεν μπορούν να αξιοποιήσουν ισοδύναμα και τους τέσσερις αυτούς ρόλους. Ο ρόλος του οραματιστή εστιάζει στον καθορισμό της κατεύθυνσης, ενώ ο στρατηγικός ρόλος διασφαλίζει ό,τι εξυπηρετεί το όραμα μέσω της σωστής στρατηγικής. Ο διευκολυντής εξασφαλίζει ότι όλα τα μέλη της ομάδας εμπλέκονται με τον κατάλληλο τρόπο στις διαδικασίες. Ο δε συνεισφέρων διασφαλίζει ότι τα ταλέντα και τα δυνατά σημεία όλων των ανθρώπων αξιοποιούνται καταλλήλως. Αυτοί οι τέσσερις ρόλοι φαίνονται να είναι σε αντιδιαστολή μεταξύ τους για έναν ηγέτη και ίσως αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι πραγματικοί ηγέτες τους υιοθετούν, καθώς αποτελούν γι' αυτούς πραγματική πρόκληση. Ένας αποτελεσματικός ηγέτης καταφέρνει να ισορροπήσει ανάμεσα σε αυτούς τους ρόλους και ακόμα περισσότερο να τους ενσωματώσει στον ηγετικό χαρακτήρα.

Η ηγεσία δεν έχει σχέση με μια προσωπικότητα που μαγνητίζει. Δεν έχει σχέση με το «να κάνω φίλους» ή να επηρεάσω τους ανθρώπους. Η ηγεσία αφορά την εξύψωση του προσωπικού οράματος των ανθρώπων στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο και στην αύξηση της απόδοσης τους στο πιο υψηλό σημείο. Διαφορετικές καταστάσεις επιτάσσουν διαφορετικό τύπο ηγεσίας. Γι' αυτό τον λόγο, η σπουδαιότητα του κάθε ρόλου ποικίλει και διαφέρει ανάλογα με το επίπεδο του κάθε ατόμου και τις ανάγκες του κάθε οργανισμού. Όμως, και οι τέσσερις ρόλοι είναι απαραίτητοι για την αποτελεσματική ηγεσία σε κάθε επίπεδο. Ο οραματιστής καθοδηγεί την ατομική και εταιρική ανάπτυξη μέσα από τη δημιουργία ενός οράματος, το οποίο έχει μέσα του το στοιχείο της πρόκλησης. Αν και ο ρόλος του οραματιστή είναι σημαντικός σε κάθε επίπεδο ηγεσίας, επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τη διαδικασία του ελέγχου που υπάρχει και ασκείται

σε κάθε επίπεδο. Επίσης, θα πρέπει να συμμετέχουν και άλλα άτομα στην τελειοποίηση και μετέπειτα στην προώθηση του οράματος προς όλες τις κατευθύνσεις, προκειμένου να το καταστήσουν γνωστό στο ευρύ κοινό.

2.3 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΓΕΣΙΑ

Με βάση την προαναφερθείσα λογική, ακόμα και προσωπικότητες όπως ο Χίτλερ, έχουν περάσει στην ιστορία σαν ηγέτες ανεξάρτητα από τα απαράδεκτα και παγκοσμίως κατακριτέα αποτελέσματα που είχε η ηγεσία τους. Μπόρεσαν και επηρέασαν τη συμπεριφορά χιλιάδων ανθρώπων προσπαθώντας να επιτύχουν τον επιθυμητό για εκείνους στόχο.

Ο Weber αφού μελέτησε αρκετά χαρακτηριστικά των σύγχρονων οργανισμών, δέχεται την ύπαρξη χαρισματικών ηγετών μέσα σε έναν γραφειοκρατικά δομημένο οργανισμό. Θεωρεί δε, ότι ο χαρισματικός ηγέτης είναι αποτέλεσμα κάποιας ιδιαίτερης χάρις (sanctity), ηρωισμού ή εξαιρετικού χαρακτήρα. Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες απόψεις, το φαινόμενο του χαρισματικού ηγέτη χαρακτηρίζεται από μια αλληλεπίδραση ανάμεσα στα χαρακτηριστικά του προσώπου αυτού που αποκαλείται χαρισματικό και στις ανάγκες, αξίες και πεποιθήσεις των οπαδών του. Η αλληλεπίδραση αυτή μπορεί σε ακραία περίπτωση να καταλήξει σε πλήρη και ανεπιφύλακτη αποδοχή, εμπιστοσύνη, αφοσίωση, διάθεση υποταγής, ταύτιση και τέλος αίσθηση πληρότητας με την συμπόρευση στην αποστολή του ηγέτη.

Αναμφίβολα, η τέχνη της πολιτικής ηγεσίας δεν είναι ποτέ επαρκής - χρειάζονται πάντοτε οι κατάλληλες συγκυρίες για να τελεσφορήσει. Ο Μακιαβέλι στον «Ηγεμόνα» του τονίζει ότι ο ηγέτης πρέπει να έχει δεξιότητες (να έχει virtu - όχι με την κλασική έννοια της αρετής αλλά να είναι βιρτουόζος), αλλά και τύχη (fortuna - την οποία δεν μπορεί να ελέγξει). Επομένως, η τέχνη της πολιτικής ηγεσίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το μύθο του ηγεμόνα - δηλαδή το μύθο που πλάθεται γύρω απ' αυτόν και δεν μπορεί να διαχωριστεί από την πραγματικότητα. Στην πολιτική ο Μακιαβέλι ισχυρίζεται ότι δεν έχει σημασία τί είσαι αλλά τί φαίνεται ότι είσαι, δεν είναι μόνο το τί κάνεις ή δεν κάνεις αλλά το πώς δημόσια ερμηνεύεται το τί κάνεις ή δεν κάνεις.

Ο Μαντέλα ενσαρκώνει τον αρχέγονο μύθο του ηγέτη που θυσιάζεται για τον λαό του, που υποφέρει τα πάνδεινα για να λυτρώσει άλλους - και αυτό του είχε προσδώσει μεγάλο πολιτικό και διαπραγματευτικό κεφάλαιο (εντός και έκτος της κοινότητας του) - το οποίο θα μπορούσε στο τέλος να καταχραστεί, άλλα ο ίδιος χρησιμοποίησε έντιμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΗΓΕΣΙΑ ΤΟΥ ΝΕΛΣΟΝ ΜΑΝΤΕΛΑ

3.1 Ο ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ ΝΕΛΣΟΝ ΜΑΝΤΕΛΑ

Μια βασική πρόκληση είναι να δούμε πτυχές της ζωής και της δράσης του Μαντέλα, που δεν αναφέρονται συχνά μέσα από τις βιογραφίες του, υλικά με τα οποία χτίστηκε ο μύθος της ηγεσίας του. Πώς, λοιπόν, ο «τρομοκράτης» της δεκαετίας του 1960 μετατράπηκε σε παγκόσμιο σύμβολο;

Ο Νέλσον Μαντέλα καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια μαύρων της Νοτίου Αφρικής. Γεννημένος στις 18 Ιουλίου 1918, άρχισε να αντιλαμβάνεται τον κόσμο τη δεκαετία το 1930, μια περίοδο κατά την οποία οι λευκοί, που κατείχαν τα μέσα παραγωγής, καταπίεζαν με σκληρότητα τους μαύρους. Ακόμα και οι λευκοί των μεσαίων ή και κατώτερων στρωμάτων βολεύονταν με το καθεστώς, στο οποίο οι μαύροι, αν και πλειοψηφούσαν πληθυσμιακά, τροφοδοτούσαν την οικονομία με φθηνά εργατικά χέρια.

Ο Μαντέλα έλαβε την βασική του εκπαίδευση, από μεθοδιστές ιεραπόστολους, οι οποίοι, όπως φαίνεται του ενστάλαξαν την πίστη στο «αγάπα τον πλησίον σου». Αργότερα, φοίτησε στο σπουδαίο Πανεπιστήμιο της Φορτ Χερ, όπου μετέπειτα φοίτησαν σημαντικοί πολιτικοί της Αφρικής, όπως ο Νοτιοαφρικανός Όλιβερ Τάμπο (1917 – 1993), ο Ρόμπερτ Μουγκάμπε (ο 89χρονος σημερινός δικτάτορας της Ζιμπάμπουε) και ο Γκόβαν Μπέκι (1910 – 2001, πατέρας του 12ου προέδρου της Νοτίου Αφρικής, Τάμπο Μπέκι). Οι σπουδές του ήταν καθοριστικές, έστω και αν κάποια στιγμή ο Μαντέλα εκδιώχθηκε από το Πανεπιστήμιο για την ακτιβιστική του δράση. (Telegraph, 2013) Στη συνέχεια, στα 22 του, πήγε στο Γιοχάνεσμπουργκ, με σκοπό να σπουδάσει εργαζόμενος. Έως τότε, η αριστοκρατική του καταγωγή τον είχε κρατήσει σε απόσταση από το «μαύρο προλεταριάτο», από τους μαύρους δηλαδή που δεν είχαν ούτε τη μόρφωση ούτε την καταγωγή του. Πρώτη φορά, λοιπόν, στο Γιοχάνεσμπουργκ, αντιμετώπισε τον φυλετικό ρατσισμό χωρίς το προστατευτικό περιβάλλον της αριστοκρατικής του καταγωγής. Το 1944 εντάχθηκε στο Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο (African National Congress, ANC), ιδρύοντας μαζί με άλλους συναγωνιστές του τη Νεολαία του. (Sparks, 1995)

Κατά τη διάρκεια των χειμερινών διακοπών το 1940, ο νεαρός Μαντέλα φιλοξένησε στο σπίτι του έναν φίλο, ονόματι Παύλο Mahabane, του οποίου ο πατέρας, ZR Mahabane, είχε υπηρετήσει ως Πρόεδρος και Γενικός Γραμματέας του ANC τη δεκαετία του 1920 και του 1930. Ο Μαντέλα έμεινε εμβρόντητος, όταν ο φίλος του ανοιχτά αρνήθηκε να υπηρετήσει υπάκουα ένα τοπικό λευκό δικαστή, ο οποίος τον είχε διατάξει επιτακτικά να μεταφέρει ένα κιβώτιο από μία δουλειά σαν να ήταν υπηρέτης. Αν και ο Μαντέλα πρωτοασχολήθηκε με την πολιτική στο Γιοχάνεσμπουργκ, η δράση του δεν περιορίστηκε μόνο στην πρωτεύουσα. Στη δεκαετία του 1940, η Αλεξάνδρα ήταν μια περιοχή της χώρας αποφασισμένη για αντίσταση απέναντι σε κάθε λευκό ρατσισμό και οποιαδήποτε είδους εκμετάλλευση. Για τον Μαντέλα, η Αλεξάνδρα δεν ήταν μόνο "ένας προσφιλής προορισμός αλλά είχε πάντα μια θέση στην καρδιά του" (Sparks, 1995), αλλά και ένας δήμος, όπου οι Αφρικανοί των διαφορετικής εθνοτικής προέλευσης ενώθηκαν με το αίσθημα της αλληλεγγύης. Στο κρύο χειμώνα του Αυγούστου 1943, οι Αφρικανοί αρνήθηκαν να δεχθούν επιβολή και αύξηση των τιμών των εισιτηρίων. Πολλοί μαύροι κάτοικοι της Αλεξάνδρας οργισμένοι, όχι μόνο δεν υπέκυψαν στο μέτρο αλλά περπάτησαν 10 μίλια για να εργαστούν. Ο Μαντέλα βάδισε με χιλιάδες άλλους μαύρους διαδηλωτές στο διάσημο για την Αλεξάνδρα μποϊκοτάζ των λεωφορείων. Μετά από εννέα ημέρες μποϊκοτάζ, η εταιρεία λεωφορείων ενέδωσε και ανακάλεσε τις αυξήσεις των ναύλων.

Ακόμη όμως και πριν από αυτό, ο Μαντέλα είχε αρχίσει να έρχεται σε επαφή με πολιτικά ενεργούς Αφρικανούς ακτιβιστές. Εκτός από τον Sisulu και τον Radebe, ο Μαντέλα είχε συναντήσει τον Schreiner Baduza, ενεργό μέλος στο Κομμουνιστικό Κόμμα. Ωστόσο, ο Μαντέλα αποφασίζει να ταχθεί υπέρ των ιδεών του ANC και ο Sisulu τον ενθάρρυνε να εμπλακεί με αυτή την οργάνωση. Αυτό που αποτέλεσε βασικό κίνητρο και έδωσε ώθηση στον Μαντέλα να κάνει μια προσπάθεια σύνδεσης της πολιτικής θεωρίας και της πρακτικής ζωής προς αυτή την κατεύθυνση, υπήρξε κυρίως η προσωπική του εμπειρία από τις σκληρές συνθήκες του τρόπου διαβίωσης των περισσότερων Αφρικανών.

Η πρώτη χρονιά του Μαντέλα στο ANC παρέμεινε αρκετά φτωχή. Κέρδιζε μόνο £ 8 το μήνα, και έπρεπε να πληρώσει £ 1,5 το μήνα για εισιτήρια λεωφορείων, όπως επίσης ένα σημαντικό ποσό για το μίσθωμά του και τα διδάκτρα του.

Ο Μαντέλα συνέχισε να μαθαίνει για την πολιτική από συναγωνιστές και ακτιβιστές όπως οι Walter Sisulu, Anton Muziwakhe Lembede, AP MDA και Tambo. Η αρχική φιλοσοφία του Lembede αποτέλεσε την επιτομή της διεκδικητικής ακτιβιστικής δράσης του Συνδέσμου

Νεολαίας. Ο Lembede προερχόταν από φτωχή οικογένεια αγροτών στην επαρχία KwaZulu-Natal, και είχε δει τη δημοτικότητά του να αυξάνεται ραγδαία στους μαύρους πολιτικούς κύκλους μετά την ολοκλήρωση του Master of Arts και Bachelor στη Νομική και, στη συνέχεια, με την ένωση του νομικού του γραφείου με αυτό του Pixley Seme.

Ο Lembede είχε ένα αρθρωτό, ένα σαφές όραμα για μια δυναμική πολιτική, ή μαύρο εθνικισμό, ώστε να αποτινάξουν κάθε πρόσχημα της ανάγκης για πατερναλιστική λευκή καθοδήγηση, καλώντας για την αφρικανική αυτοδυναμία και την αυτοδιάθεση. Το Μάρτιο του 1944 το Μανιφέστο του προσωρινού Συνέδριο Νεολαίας «Λιγκ» υποστήριζε τις απόψεις αυτές, δηλώνοντας ότι

«οι Αφρικανοί πρέπει να παλέψουν για την ανάπτυξη, την πρόοδο και την εθνική απελευθέρωση έτσι ώστε να καταλαμβάνουν δικαιωματικά και έντιμα τη θέση τους ανάμεσα στα έθνη του κόσμου». (Sparks, 1995)

Ο Σύνδεσμος Νέων υιοθέτησε το μεγαλύτερο μέρος της ιδεολογίας του ANC, υποστήριζε τα πολιτικά δικαιώματα των Αφρικανών, δραστηριοποιήθηκε για τα μαύρα εργατικά συνδικάτα, καθιστώντας σαφές ότι αυτός θα αποτελούσε πλέον τον εγκέφαλο και το πνεύμα του αφρικανικού εθνικισμού.

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950, πολλοί από τους νομοθετικούς πυλώνες του Apartheid είχαν ήδη τεθεί σε εφαρμογή. Ο νόμος του 1950 αναγκάζει τους μαύρους να ζουν σε χωριστά, αυστηρά καθορισμένες περιοχές. Η Πράξη Κατατάξεως του Πληθυσμού προέβλεπε την κατάταξη των ατόμων με βάση τη φυλή την οποία ανήκαν. Η Πράξη Περιοχών και Ομάδων διαχώριζε τα άτομα σύμφωνα με το χρώμα και τη φυλή σε αστικές και αγροτικές περιοχές, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών «Μη Ευρωπαίων». Οι Αφρικανοί θα ονομάζονταν από εδώ και στο εξής Μπαντού και σύμφωνα με την Πράξη των αρχών του Μπαντού θα έπρεπε να καταταγούν βάσει της ιδιαίτερης φυλής τους.

Στον οικονομικό τομέα, δεν υπήρχε διαφυγή για τους μαύρους. Ο νόμος Μπαντού υποχρέωνε τους εργαζομένους Αφρικανούς, που δούλευαν στα Δημόσια Κτίρια, να μην έχουν καθορισμένο ωράριο ειδικευμένης εργασίας, ώστε να μην έχουν καμία οικονομική αξίωση. Η νομοθεσία για την εργασία, στην Πράξη του 1953, απαγόρευε τις απεργίες στους μαύρους εργάτες και ο νόμος για τη βιομηχανική συνδιαλλαγή καταπίεζε περισσότερο τα μαύρα εργατικά συνδικάτα.

Σε πολιτικό επίπεδο, η κυβέρνηση χτυπημένη από παράνοια για την προστασία της λευκής κοινότητας υποστήριξε ότι υπέβασκε μια συνολική επίθεση, υποκινούμενη τόσο από μια «κόκκινη κομμουνιστική απειλή» όσο και από ένα «μαύρο κίνδυνο». Ο ένας μετά τον άλλον, όλοι αυτοί οι δρακόντειοι νόμοι άρχισαν να εφαρμόζονται, χωρίς την ύπαρξη μιας αποτελεσματικής λευκής αντιπολίτευσης και με τους μαύρους να στερούνται πλήρως κάθε δικαίωμα ψήφου ή εκπροσώπησης.

Καθώς η θηλιά του απαρτχάιντ συνέχισε να αυξάνεται ο Φέρβερντ εμπνεύστηκε έναν ιδιαίτερο τρόπο για την εκπαίδευση των Μπαντού, διακηρύσσοντας ότι οι Αφρικάνοι «έπρεπε να διατηρηθούν στις εφεδρείες» και ότι η εκπαίδευσή τους οφείλει να έχει τις ρίζες τις στο πνεύμα και την παράδοση της κοινωνίας των Μπαντού. Για το λόγο αυτό η στοιχειώδης εκπαίδευση θα γινόταν κυρίως στη λαϊκή ιδιωματική γλώσσα. Αυτή η πολιτική σήμαινε την αναπαραγωγή της κοινωνίας των αφεντικών. (Benson, 2006) Σύμφωνα με αυτή την πράξη, δημιουργήθηκε ένα κατώτερο εκπαιδευτικό σύστημα, βασισμένο σε μια ταπεινή ύλη, που θεωρούσε τους Αφρικανούς απλώς ως «πελεκητές ξύλου και μεταφορείς του νερού».

Η εκπαίδευση των Μπαντού επεκτάθηκε σύντομα και στα πανεπιστημιακά κολλέγια. «Οι μη-Ευρωπαίοι, που σπούδαζαν σε μεικτά πανεπιστήμια», έλεγε ο Μαντέλα, «αποτελούν απειλή για το ρατσιστικό καθεστώς. Η φιλία και η διαφυλετική αρμονία που καλλιεργείται εκεί είναι κίνδυνος για την πολιτική των ρατσιστών». Τα φυλετικά κολλέγια, αντίθετα, βοηθούν την κυβέρνηση να επιβάλλει την ιδεολογία της. Η εκπαίδευση που θα προσφερόταν δεν σκόπευε να αξιοποιήσει «τις δημιουργικές ικανότητες του λαού, αλλά να προετοιμάσει τους μαύρους για να υπηρετούν τους λευκούς».

Στο μεταξύ, όλο και περισσότερες απαγορεύσεις ανακαλύπτονταν και εφαρμόζονταν. Ο Μαντέλα περιγράφει τι σήμαιναν όλες αυτές για το άτομο:

«Ανακάλυψα ότι με παρακολουθούσαν παντού αξιωματικοί του Κλάδου Ασφαλείας της αστυνομίας, οπουδήποτε και αν πήγαινα. Ανακάλυψα, ότι μου συμπεριφέρονταν σαν να ήμουν εγκληματίας - εγκληματίας χωρίς να έχω καταδικαστεί. Δεν μου επιτρεπόταν να διαλέξω την παρέα μου, να συναναστρέφομαι με άλλους, να συμμετέχω στις πολιτικές τους δραστηριότητες, να γίνω μέλος των οργανώσεών τους. Ο Νόμος με είχε μετατρέψει σε εγκληματία, όχι γι' αυτό που ενδεχομένως είχα πράξει, αλλά γι' αυτό που ήμουν, γι' αυτό που σκεφτόμουν, για την ίδια μου τη συνείδηση».

Ο ίδιος, όμως, παρέμενε ψύχραιμος και η αισιοδοξία του βοήθησε να ξεπεραστούν πολλοί φόβοι. «Οι άνθρωποι», έλεγε χαρακτηριστικά, «ζωντανεύουν όλο και περισσότερο,

αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα της αλληλεγγύης μεταξύ όλων των δημοκρατικών δυνάμεων, ανεξάρτητα από φυλές, κόμματα, θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις».

Αν συμπεριλάβουμε σε όλα τα παραπάνω, ότι υπήρξε έντονη λογοκρισία και αδεξιότητα από την κυβερνητική πλευρά στην εφαρμογή των νόμων, είναι εμφανές ότι η κατάσταση άρχισε να ξεφεύγει της ορθής πορείας και οδηγείτο σε παράλογες καταστάσεις, όπως η απαγόρευση του παιδικού βιβλίου *Black Beauty* και η καθυστερημένη εισαγωγή της τηλεόρασης (επιτρέπεται μόνο στη δεκαετία του 1970), η οποία ήταν ανάθεμα για την συντηρητική Αφρικανέρ κοινότητα, επειδή εκλαμβάνονταν ως φόβος της «Δυτικής» διαφθοράς και αντόπαλος του υπερσυντηρητικού Καλβινιστικού τους ήθους. Στην αρχιτεκτονική, μεγάλα θριαμβευτικά μνημεία, όπως το Μουσείο *Voortrekker*, διαλαλούσε συμβολικά τη νίκη της λευκής ανωτερότητας. Οι νόμοι πλέον τίποτα κοινό δεν είχαν με αυτούς που ίσχυαν την περίοδο προ του *apartheid*, καθώς τώρα έγιναν ακόμα πιο περιοριστικοί, με συλλήψεις χιλιάδων απλών Αφρικανών ως παραβατών.

Σε αυτήν την περίοδο ο Μαντέλα κατέστρωνε στρατηγικά σχέδια. Ως αποτέλεσμα, άρχισε να γράφει πολιτικά άρθρα για τον *τύπο* και για το ANC. Δεδομένου της διαταγής απαγόρευσης ενασχόλησής του με τον ακτιβισμό και την πολιτική, η συγγραφή άρθρων και κειμένων υπήρξε αποτελεσματική διέξοδος για την ενέργειά του. Έγραψε άρθρα για *Drum* για το ANC και για τα αντιρατσιστικά περιοδικά «Απελευθέρωση» και «Συζήτηση μάχης». Το συνοπτικό, ζωηρό και χωρίς αποκλεισμούς *στυλ* γραφής του Μαντέλα θα γίνει το σήμα κατατεθέν των ομιλιών του και των γραπτών του. Αυτό είναι εμφανές σε ένα από τα πρώτα του κομμάτια, ένα σύντομο άρθρο που έγραψε τον Αύγουστο του 1952. Μέσα σε αυτό, τόνισε ότι η ANC ήταν αντίθετη όχι σε ένα συγκεκριμένο λαό, στη λευκή φυλή, αλλά σε ένα σύστημα, το οποίο εδώ και χρόνια κράτησε ένα τεράστιο τμήμα των Αφρικανών στη δουλεία. Άλλωστε, το δικαίωμα συμμετοχής στην ενεργό δράση υπήρξε η αφετηρία στη ζωή και στον τρόπο άσκησης εξουσίας του Μαντέλα, καθώς προέτρεπε και ζητούσε εθελοντές από όλα τα κοινωνικά στρώματα της ζωής χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το χρώμα, τη φυλή, ή το θρήσκευμα.

3.2 «ΕΝ ΑΡΧΗ ΗΝ» ΕΝΑΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΗΣ

Έχουν γραφεί αρκετά βιβλία για τον Μαντέλα, με πλέον δημοφιλές το αυτοβιογραφικό *Long Walk to Freedom*, που εκδόθηκε το 1995 από τις εκδόσεις LittleBrown & Co., και πλέον αμφιλεγόμενο η «επίσημη» βιογραφία του, υπογεγραμμένη από τον Άντονι Σάμπσον (*Mandela: The Authorized Biography*, εκδ. Vintage, σ. 736), ο οποίος τον γνώριζε από το 1950. (The National Interest, 2013) Ο θαυμασμός του Σάμπσον για τον Μαντέλα ήταν τόσο απόλυτος που, σε μερικές περιπτώσεις, η αναφορά του σε αυτόν λειτουργεί αποδομητικά.

Στη βιβλιοκριτική του για τη συγκεκριμένη βιογραφία στο *London Review of Books*, ο R.W. Johnson, δημοσιογράφος που ζούσε πολλά χρόνια στη Νότιο Αφρική, κατηγόρησε τον Σάμπσον ότι απέκρυψε τεχνηέντως το κομμουνιστικό παρελθόν του Μαντέλα, αλλά και διαστρέβλωσε την ιστορία του Αφρικανικού Εθνικού Κογκρέσου. (The National Interest, 2013) Ο Τζόνσον, μεταξύ άλλων, αναφέρει ότι το ANC δρούσε ως νομιμοποιητικός βραχίονας του Κομμουνιστικού Κόμματος. (The National Interest, 2013) Η σχέση αυτή, λέει ο Τζόνσον, του ANC και του Μαντέλα με την κομμουνιστική ιδεολογία, ήταν πολύ πιο βαθιά και, μεταξύ άλλων, οδήγησε στην υποστήριξη των σοβιετικών επεμβάσεων στην Ουγγαρία (1956) και στην Τσεχοσλοβακία (1968). Ωστόσο, η ένταση με το καθεστώς του απαρτχάιντ, με αποκορύφωμα τη δολοφονία 69 μαύρων από την αστυνομία, στη λεγόμενη «σφαγή του Σάπερβιλ», κλιμακωνόταν -γεγονός που σηματοδότησε το τέλος της οποιασδήποτε σκέψης ή προσπάθειας για ειρηνική αντίσταση κατά του ρατσιστικού καθεστώτος και ταυτόχρονα εμπόδισε την ταύτιση του αγώνα των μαύρων με την κομμουνιστική ιδεολογία.

Το 1960, το ANC κηρύχθηκε παράνομο. Δυο χρόνια αργότερα, το 1962, ο Μαντέλα συνελήφθη και φυλακίστηκε. Δεν ήταν ο πρώτος από το ANC, αλλά ηγούνταν του παράνομου σκέλους του, γνωστού με τα αρχικά MK (Η Αιχμή του Έθνους), που είχε αναπτύξει εξτρεμιστική δραστηριότητα, π.χ. έβαζε βόμβες σε σταθμούς τρένων. Στην απολογία του, κατά τη διάρκεια της δίκης του, ο Μαντέλα είπε ότι αυτές οι μέθοδοι ήταν η απάντηση στη βία του απαρτχάιντ. Ωστόσο, το ANC από εκείνη την υπόθεση επλήγη καθοριστικά. Η υπόθεση αυτή απέδειξε ότι το MK λάμβανε βοήθεια από την Σοβιετική Ένωση, στερώντας έτσι από το ANC για πολλά χρόνια κάθε διαπραγματευτικό ατού.

Η πολιτική πλατφόρμα, την οποία επικαλούνταν ο Μαντέλα από το 1960, από τον πρώτο χρόνο της παρανομίας, που δήλωνε πίστη στο κοινοβουλευτικό σύστημα, επικαλούνταν τη

χάρτα δικαιωμάτων και έκανε λόγο για διαχωρισμό των εξουσιών, δεν ήταν επαρκής λόγος για να του φερθεί το δικαστήριο με επιείκεια και να μην κατηγορηθεί και ως κομμουνιστής.

3.3 Ο ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΣ Νο. 466

Η δίκη του Μαντέλα κράτησε περίπου δυο χρόνια (1962-1964) και το δικαστήριο τον καταδίκασε αποδεχόμενο την κατηγορία που του είχε απαγγελθεί, ως τρομοκράτη. Κλείστηκε στις υψίστης ασφαλείας φυλακές του νησιού Ρόμπεν. Αργότερα, ο ίδιος περιέγραψε την εμπειρία του στη φυλακή, ως εξής:

Μου είχαν δώσει ένα κελί στο τέλος του διαδρόμου. Έβλεπε στο προαύλιο και είχε ένα μικρό παράθυρο στο ύψος των ματιών. Μπορούσα να διασχίσω το κελί με τρεις δρασκελιές. Όταν ξάπλωνα, άγγιζα με τα πόδια τον απέναντι τοίχο, ενώ το κεφάλι μου ακουμπούσε στο τσιμέντο της άλλης πλευράς. Το πλάτος του ήταν γύρω στο 1,80 και οι τοίχοι είχαν πάχος περί τα 60 εκατοστά. Κάθε κελί είχε μια λευκή κάρτα κρεμασμένη απ' έξω με το όνομα και τον αριθμό που μας είχαν δώσει στη φυλακή. Η δική μου έγραφε "N. Μαντέλα 466/64", που σήμαινε ότι ήμουν ο 466ος κρατούμενος που είχε φθάσει στο νησί το 1964. (The National Interest, 2013)

Η φυλακή ήταν γι' αυτόν τεράστια εμπειρία. Τον έφερε σε επαφή με μαύρους εγκληματίες, λευκούς βιαστές και απατεώνες αλλά κυρίως, με λευκούς φύλακες, οι οποίοι προήρχοντο από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα της νοτιοαφρικανικής κοινωνίας. Αν και το νησί Ρόμπεν απηχούσε το ρατσισμό του απαρτχάιντ, για τους φυλακισμένους μετατράπηκε σε ένα «πανεπιστήμιο της προσπάθειας». Οι φυλακισμένοι είχαν δημιουργήσει τις δικές τους επιμελημένες μορφές πολιτικής εκπαίδευσης, στην οποία ο Μαντέλα διακρινόταν ως δάσκαλος, αλλά και ως αρχών των κύριων συζητήσεων. Αυτή η μορφή αντίστασης ενίσχυσε την ενότητά τους και τους επέτρεψε έναν ελάχιστο έλεγχο των ζώων τους στις αποτρόπαιες φυλακές, που αποτρέπουν την ομιλία και δεν αφήνουν τις συζητήσεις να συνεχιστούν. Με την πάροδο του χρόνου, οι πολιτικοί κρατούμενοι του ANC και του MK συνεχώς αυξάνονταν, συμπεριλαμβανομένης και της στρατευμένης, μετά από το 1976, νεολαίας.

Συγκεκριμένα, στις 16 Ιουνίου 1976, από νωρίς το πρωί, τεράστια πλήθη αναστατωμένων μαθητών συγκεντρώθηκαν στο Σοβέτο, σε μια πόλη έξω από το Γιοχάνεσμπουργκ και έκαναν αποχή από τα μαθήματα, αρνούμενοι να αποδεχθούν την εισαγωγή της επίσημης γλώσσας του απαρτχάιντ, των Afrikaans, στα σχολεία των μαύρων. Σύντομα, το Σοβέτο έγινε μόνιμη εστία αναταραχής, ενώ η άγρια καταστολή που επέλεξε το κράτος, με δακρυγόνα, αστυνομικές δυνάμεις, εκπαιδευμένους σκύλους αλλά και σφαίρες, μέθοδος άφησε πίσω νεκρούς και

πολλαπλασίασε τις αντιδράσεις. Οι σφαγές των μαύρων από την αστυνομία ήταν συνηθισμένο φαινόμενο, αλλά τέτοια θηριωδία εναντίον παιδιών του σχολείου δεν έχει ξανασημειωθεί. Όσο ο αριθμός των θυμάτων μεγάλωνε, τη χώρα σάρωσαν αιματηρές ταραχές και καταστροφές ή πυρπολήσεις κτιρίων που συμβόλιζαν τη λευκή υπεροχή. Οι νεαροί μαύροι, που αντιμετώπιζαν με παράτολμο θάρρος την αστυνομία και το στρατό, ήταν τα αποτελέσματα της Εκπαίδευσης Μπαντού, του συστήματος που είχε επιβάλει ο δρ Φέρβορντ για να τους μετατρέψει σε πειθήνιους υπηρέτες. Δεκάδες χιλιάδες μαύροι μαθητές κήρυξαν αποχή από τα σχολεία, δάσκαλοι παραιτήθηκαν, οι γονείς απεργούσαν σε ένδειξη διαμαρτυρίας και η αναταραχή συνεχιζόταν. Η έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας, που αποτελείτο από χίλιες σελίδες, επέκρινε αυστηρά το απαρτχάιντ για φυλετικό μίσος και περιελάμβανε καταθέσεις μαρτύρων που κατηγορούσαν τη νομοθεσία των φυλετικών διακρίσεων.

Στο νησί Ρόμπεν, η 16η Ιουνίου ήταν μέρα με υγρασία και ψύχρα. Ο Μαντέλα και οι άλλοι κρατούμενοι διαμαρτυρήθηκαν έντονα για τη δουλειά σε τέτοιες συνθήκες, αλλά οδηγήθηκαν με τη βία έξω από τα κελιά. Οι φύλακες τους κατηγορήσαν για απροθυμία, κι όταν, το απόγευμα γύρισαν μουσκεμένοι ως το κόκκαλο, βρήκαν το ζεστό νερό των μπάνιων κλειστό. Από την σκληρή αυτή αντίδραση των δεσμοφυλάκων σε μια συνηθισμένη διαμαρτυρία των κρατουμένων, οι τελευταίοι αντιλήφθηκαν ότι κάτι σοβαρό είχε συμβεί. Πολύ μεταγενέστερα πληροφορήθηκαν τα γεγονότα, ότι δηλ. η νεολαία του Σοβέτο είχε ξεσηκωθεί και είχε δώσει τη δική της μάχη για λογαριασμό των μεγαλύτερων.

Ο Μαντέλα, εκείνο το διάστημα, οριστικοποιεί την ιδεολογική επιλογή του. Βλέποντας τον κόσμο μέσα από τα μάτια και από την κοινωνική θέση των άλλων, εγκαταλείπει βαθμιαία την πρόσδεση στον εξεγερτικό λόγο ενός Μάλκολμ Χ. Η ιεραποστολική του εκπαίδευση αποδεικνύεται ισχυρότερη. Η «ψυχο-πολιτική» της φυλακής, όπως την αποκαλεί ο Σάμπσον, του επιτρέπει να πάρει τις αποστάσεις του από την έξαψη της πάση θυσία εξέγερσης. (Sampson, 199) Η διεκδίκηση δεν μπορούσε να περιλαμβάνει μόνο ένα τμήμα πολιτών, η ανατροπή της αδικίας του απαρτχάιντ δεν σήμαινε επιβολή μιας νέας αδικίας με νέο ιδεολογικό περίβλημα.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1970, οι φυλακές είχαν γεμίσει από εκπροσώπους μιας νεότερης γενιάς μαύρων επαναστατών, που θεωρούσαν κάθε λευκό εχθρό και τις απόψεις, που πλέον είχε ο Μαντέλα και πολλοί ακόμα σύντροφοί του από τα πρώτα χρόνια της παρανομίας, μειοδοτικές και συμβιβασμένες. Ο Μαντέλα, κατά κάποιον τρόπο, διείδε ότι το απαρτχάιντ θα τελειώσει μόνο με γενικευμένο πόλεμο (που μεταξύ άλλων υποστήριζε ο αλκοολικός ηγέτης του ANC Τομ

Σαμπίνα) και έναν μαύρο ρατσισμό. Τους υποστηρικτές αυτής της άποψης ενίσχυσε και ο θάνατος του επικεφαλής του Συλλόγου των Φοιτητών Νοτίου Αφρικής (αλλά ουδέποτε μέλους του ANC) Στηβ Μπίκο, το 1977.

Το ίδιο όμως γεγονός υπήρξε καθοριστικός παράγοντας για τις πολιτικές επιλογές του Μαντέλα. Πίστεψε, πλέον, με βεβαιότητα ότι ο ένοπλος αγώνας δεν μπορούσε να πετύχει τον στόχο του, αν και δεν τόλμησε να το πει δημοσίως, διότι η ηγεσία του ANC θα τον κατηγορούσε για προδοτή. Την κατηγορία αυτή, βεβαίως, ο Μαντέλα δεν την απέφυγε αργότερα.

Το 1979, εξελέγη πρωθυπουργός ο υποψήφιος του Εθνικού Κόμματος και φανατικός οπαδός του απαρτχάιντ Πιτ Μπότα, ο λεγόμενος «Μεγάλος Κροκόδειλος». Το καθεστώς έγινε πιο βίαιο και περισσότερο αυταρχικό. Το ίδιο διάστημα, ωστόσο, ο φυλακισμένος Μαντέλα γινόταν διεθνές σύμβολο συνειδητοποίησης της τεράστιας αδικίας του απαρτχάιντ. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, η διεθνής κατάσταση επηρέαζε άμεσα τις εξελίξεις στο εσωτερικό της Νοτίου Αφρικής, μολονότι ο Μαντέλα είχε ριζικά αλλάξει στάση και ήταν έτοιμος να συνομιλήσει με το καθεστώς. Το γεγονός, ωστόσο, ότι πρόσωπα, όπως ο Μουαμάρ Καντάφι και ο Σαντάμ Χουσεΐν ήταν ανοιχτοί υποστηρικτές του, έκανε δυτικούς ηγέτες, όπως η Μάργκαρετ Θάτσερ ή ο Ρόναλντ Ρέιγκαν, εχθρικούς στο ενδεχόμενο αποφυλάκισής του. (Spence, 2004)

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η κυβέρνηση της Νοτίου Αφρικής ήταν σε μια μάλλον περίεργη θέση, καθώς ούτε να απελευθερώσει τον πιο διάσημο κρατούμενό της μπορούσε, ούτε όμως και να του φέρεται βάνουσα διότι ενίσχυε την παγκόσμια κατακραυγή. Μια εκ των κινήσεων του Προέδρου της Νοτίου Αφρικής Μπότα ήταν να προτείνει την υπό όρους απελευθέρωση του Μαντέλα, με την προϋπόθεση να πείσει τους μαύρους Νοτιοαφρικανούς να μείνουν μακριά από εξεργήσεις και ο ίδιος να αποκηρύξει τη βία. (Lodge, 2006) Ο Μαντέλα αρνήθηκε εξ αρχής. Ανταπάντησε ότι μόνο οι ελεύθεροι πολίτες μπορούν να διαπραγματεύονται, και υπενθύμισε στον Μπότα ότι ακόμα καν δεν του παρέχεται η ιδιότητα του πολιτικού κρατούμενου. Η κόρη του Μαντέλα Zindzi διάβασε ένα προκλητικό και συγκινητικό μήνυμα από τον πατέρα της σε ένα κατάμεστο από πλήθος στάδιο στο Σοβέτο στις οποίες δηλώσεις του αρνήθηκε να διαχωρίσει την ελευθερία του από αυτή του ότι του λαού του.

Το 1985, ο Μαντέλα απομονώθηκε ακόμα και από τους στενούς του φίλους στη φυλακή, καθώς του δόθηκαν τρία δωμάτια σε ένα διαφορετικό πάτωμα, γεγονός που σε μεγάλο βαθμό τον απέτρεψε από το να μιλά με αυτούς. Αυτός ο διαχωρισμός από τους άλλους κρατούμενους, οδήγησε το Μαντέλα να αποφασίσει ότι είχε τώρα την ευκαιρία να ξεκινήσει μυστικές

συνομιλίες με την κυβέρνηση. Αυτές άρχισαν δειλά το 1985, και επιταχύνθηκαν έως το 1988, αλλά σε πρώτη φάση δεν οδήγησαν πουθενά, κυρίως λόγω της δογματικής στάσης του Μπότα που παρέμενε στην εξουσία. Ως εκ τούτου, ο Μαντέλα παρέμεινε φυλακισμένος και τα χρόνια κυλούσαν.

Το 1987, ο Μαντέλα μεταφέρθηκε σε άλλη φυλακή με σαφώς καλύτερες συνθήκες - που του επέτρεψαν να συνομιλεί με άλλες ηγετικές μορφές του αντι-απαρτχάιντ κινήματος, όπως π.χ. ο Μπέκι, ο οποίος οραματιζόταν μια επόμενη περίοδο τιμωρίας με δίκες τύπου Νυρεμβέργης, βίαιη εθνικοποίηση των λευκών βιομηχανιών και ίδρυση κομμουνιστικού καθεστώτος. Εκείνο το διάστημα στο Μαντέλα γεννήθηκε η ιδέα για το κράτος «Ουράνιο Τόξο».

Οι διεθνείς συνθήκες, όμως, άλλαξαν ταχύτατα το μέλλον του καθεστώτος και κατ' επέκταση και αυτό του Μαντέλα. Το 1988, ο στρατός της Νοτίου Αφρικής υπέστη στη μάχη του Cuito Cuenavale, τραγική και ταπεινωτική ήττα από τις δυνάμεις της Αγκόλας, που είχαν τη βοήθεια της Κούβας του Φιντέλ Κάστρο. (Lodge, 2006) Τότε, άρχισε η δυτική κοινότητα να συνειδητοποιεί ότι οι μέρες του ρατσιστικού καθεστώτος είναι μετρημένες – το απαρτχάιντ, άλλωστε, είχε οδηγήσει τη χώρα σε διεθνή απομόνωση, ενώ τις δυτικές χώρες ενοχλούσε ιδιαίτερα η προσπάθεια του καθεστώτος να αποκτήσει πυρηνικά όπλα. Ο Μαντέλα, σε εκείνη τη συγκυρία, διείδε από τη φυλακή την ευκαιρία που κανείς δεν μπορούσε να δει στο ANC. Επιδιώκοντας και, εντέλει κάνοντας μυστικές επαφές με το καθεστώς, είχε πιστέψει ότι, σύντομα, εκείνο θα αναγκαζόταν να συνθηκολογήσει σε μια μετάβαση. Στο τέλος, φυσικά δικαιώθηκε.

3.4 ΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΗΤΤΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑ

Ο Νέλσον Μαντέλα αποφυλακίστηκε, αφού είχε εκτίσει ποινή φυλάκισης 27 ετών, τον Φεβρουάριο του 1990, καθώς ο τότε πρόεδρος Φρεντερίκ ντε Κλερκ αναγνώρισε το ANC. Ως εκλεγμένος ηγέτης πλέον του Αφρικανικού Εθνικού Κογκρέσου, έκανε πράξη την επιλογή του για μη βίαιη δράση. Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής, ιδιαίτερο ρόλο έπαιξαν οι συμβολισμοί – κορυφαίος από τους οποίους, η επιλογή του να πει τσάι με τη χήρα του αρχιτέκτονα του απαρτχάιντ, Χέντρικ Φέρβερντ. (AFN, 1994) Ήταν ο μοναδικός από την ηγεσία του ANC που θα μπορούσε να λειτουργήσει σαν να μην συμβαίνει τίποτα. Ο ίδιος επέλεξε να συμφιλώσει λευκούς και μαύρους γύρω από ένα «λευκό» σπορ, το ράγκμπι.

Δεν ήταν εύκολο πράγμα η μετάβαση σε μια ειρηνική Νότιο Αφρική, ιδίως έπειτα από τόσα χρόνια μίσους και διώξεων κατά των μαύρων, και μάλιστα σε μια περίοδο όπου οι αφρικανοί δικτάτορες τύπου Μομπούτου Σέσσε Σέκο στο Ζαΐρ έδιναν τον τόνο, έστω κι αν επικαλούνταν για τη δράση τους το συμφέρον της Αφρικής και των ανθρώπων της. (Vale & Maseko, 1998) Ο Μαντέλα, αντίθετα, κάνοντας λόγο για σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των ελευθεριών, απέφυγε μια συνεχή τριβή που προϋπέθετε συγκρούσεις και την οικοδόμηση ενός ακόμα νέου αυταρχισμού. Το 1993 του απονεμήθηκε το Νόμπελ Ειρήνης, το οποίο μοιράστηκε με τον τότε πρόεδρο Φρέντερικ ντε Κλερκ. Ένα χρόνο μετά, το 1994, ο Νέλσον Μαντέλα έγινε ο πρώτος πρόεδρος της Νοτίου Αφρικής, σε εκλογές που επιτράπηκε να ψηφίσουν λευκοί και μαύροι.

Η προεδρία του, πάντως, δεν άρχισε και δεν εξελίχθηκε με τους καλύτερους οίονους. Λίγο μετά την εκλογή του, μέλη του ANC άνοιξαν πυρ κατά πολιτικών αντιπάλων τους. Ο Μαντέλα δεν καταδίκασε εκείνη την ενέργεια ούτε διέταξε δικαστική έρευνα. Στη σταδιακή μετάβαση εξάλλου, ιδιαίτερα στο Δημόσιο, παύτηκαν ή αντικαταστάθηκαν πολλοί λευκοί, αφού πάντα ο δημόσιος τομέας είναι λάφυρο για τους νικητές. Η προεδρία Μαντέλα δεν απέφυγε ούτε τα σκάνδαλα – η κατηγορία, μάλιστα, ότι ο πρόεδρος επωφελήθηκε προσωπικά από μια αγορά όπλων δεν ξεκαθαρίστηκε ποτέ (το πιο πιθανό είναι πως δεν επωφελήθηκε). Στο σημείο αυτό, η βιογραφία του Σάμπσον αδυνατεί να κρατήσει την απαραίτητη κριτική απόσταση και από τα πεπραγμένα και από τους συμβολισμούς της προεδρίας Μαντέλα.

Η προεδρία του, ειρήσθω εν παρόδω, για τον ίδιο τον Μαντέλα, ήταν περισσότερο συμβολική παρά ουσιαστική. Τη διοικητική αρμοδιότητα είχε ο Τάμπο Μπέκι, ενώ η Επιτροπή

Ελέγχου της Προεδρίας, που ίδρυσε ο Μαντέλα, σε πόρισμά της σημείωνε ότι «στο κέντρο της κυβέρνησης υπάρχει κενό». Η άνοδος της ανεργίας και της εγκληματικότητας, αναπόφευκτο αποτέλεσμα της φιλελευθεροποίησης της κοινωνίας μετά το ρυθμιστικό απαρτχάιντ, χρεώθηκαν στον πρόεδρο. Αποτυχίες είχε και στην εξωτερική πολιτική. Δεν κατάφερε να παίξει ρόλο στην κρίση της Ρουάντα το 1994, ενώ η προσπάθειά του για ειρήνευση στο Ζαΐρ, μέσω της συνεννόησης του καθεστώτος Μομπούτου με τους αντάρτες του Λωρέν Καμπιλά δεν στέφθηκε με επιτυχία. Επίσης, το 1998, συνάντησε σθεναρή αντίσταση από τις δυνάμεις του μικρού Λεσόθο, που βρίσκεται στην καρδιά της Νοτίου Αφρικής, στο οποίο προσπάθησε να εισβάλει έπειτα από την εσωτερική αναταραχή στη χώρα. Γενικώς, έχει σημασία να τονιστεί ότι για πολλούς αφρικανούς ηγέτες, ο Μαντέλα δεν ήταν το σύμβολο που έγινε για τη Δύση.

Ωστόσο, είχε επιτευχθεί το σημαντικότερο: ο τερματισμός του απαρτχάιντ παράλληλα με μια δημοκρατική συνθήκη ομαλότητας. Αυτή εξασφαλίστηκε χάρη και στο πλέον φιλελεύθερο σύνταγμα στον κόσμο, που βεβαίως ήταν δικής του εμπνεύσεως.

3.5 Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ ΤΟΥ ΜΑΝΤΕΛΑ

Οι περισσότεροι μεγάλοι ηγέτες διαχρονικά, είχαν ένα επιπλέον στοιχείο που τους ξεχώριζε από τους υπόλοιπους, το Χάρισμα. Ένας ηγέτης ξεχωρίζει, καθώς έχει περισσότερο το Χάρισμα αυτό και οι υπόλοιποι γύρω του τον αποδέχονται ως αρχηγό. Στην Νότιο Αφρική, παρά την πληθώρα ικανών προσωπικοτήτων, ήταν κοινός τόπος ότι ο αρχηγός τους είναι ο Νέλσον Μαντέλα, ο οποίος θεωρείται ως ένας από τους μεγαλύτερους ηγέτες του κόσμου. Έχει πολλούς θαυμαστές σε όλο τον κόσμο κατά τη διάρκεια της προεδρίας του, αλλά και ως μια συγγραφική δύναμη, είχε πολλούς αφοσιωμένους οπαδούς.

Σκοπός μας είναι να αποδείξουμε, ότι η ουσιαστική εξουσία του Νέλσον Μαντέλα προήλθε από το χάρισμά του. Το Χάρισμα ορίζεται στο λεξικό της Οξφόρδης ως «επιτακτική ελκυστικότητα ή γοητεία που μπορεί να εμπνεύσει αφοσίωση στους άλλους». Ο Μαντέλα είχε καταφέρει να συνδυάσει με τον πλέον ιδανικό τρόπο όλα αυτά τα χαρακτηριστικά, τα χρηστά ήθη και την ανιδιοτέλεια, μέσω της ανυπέβλητης προσωπικότητάς του. Το χάρισμα «Μαντέλα» είχε αναδειχθεί όλη την ηγετική του πορεία αλλά και στην μετέπειτα δραστηριότητα του. Κανένας ηγέτης ίσως δεν μπορεί να συγκριθεί σε όλο τον κόσμο με την εμπνευσμένη ηγεσία του Μαντέλα. Αυτό δείχνει πόσο χαρισματικός ήταν ο Μαντέλα, καθώς ήταν ένας ηγέτης που μπορούσε να επηρεάσει πολυάριθμους ανθρώπους σε όλο τον κόσμο. Λέγεται ότι, πολλοί χαρισματικοί ηγέτες αναδεικνύονται χάρη στον αυθορμητισμό των αποφάσεων τους την κατάλληλη στιγμή. Το χάρισμα είναι ένα από τα συστατικά βάσης ενός φυσικού ηγέτη. Μέσω του μεγάλου χαρίσματός του, ο Μαντέλα ήταν σε θέση να γίνει ένας άρχων υψηλής τάξεως, αφού και οι οπαδοί του επεδείκνυαν μεγάλη εμπιστοσύνη και υποστήριξη σε αυτόν.

Ακόμη, ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του Νέλσον Μαντέλα ήταν ο τρόπος με τον οποίο αποδείχθηκε ο ίδιος ως ηγέτης μέσα από την ηθική, καθώς πήρε την απόφαση να συγχωρήσει αντί να ζητά εκδίκηση. Η ψυχική δύναμη του Μαντέλα να συγχωρήσει τα άτομα που είναι υπεύθυνα για τη φυλάκισή του αποτελεί μια ελκυστική ποιότητα σε έναν ηγέτη, καθώς «οι άνθρωποι που μαθαίνουν να ζητούν συγγνώμη, δεν είναι μόνο εσωτερικά εν ειρήνη με τον εαυτό τους, αλλά επιτυγχάνουν και να προσελκύσουν την εμπιστοσύνη και τον θαυμασμό των άλλων». (Bloomberg, 2013) Παίρνοντας την ώριμη απόφαση να συγχωρήσει εκείνους, που λανθασμένα τον βασάνισαν και τον χτύπησαν, ο Μαντέλα κέρδισε την εμπιστοσύνη και το σεβασμό από τους άλλους, τον απλό λαό. Χαρακτηριστική άλλωστε είναι η συνάντηση με έναν από τους πρώην

δεσμώτες του. Η εμπιστοσύνη και ο σεβασμός είναι δύο ιδιότητες που οι πολίτες ψάχνουν σε έναν επίδοξο ηγέτη. Ορισμένοι θεωρούν ότι η συγχώρεση του Μαντέλα ήταν σκηνοθετημένη για να αποκτήσει την εικόνα ενός αξιόπιστου ηγέτη.

Όταν ο Μαντέλα απελευθερώθηκε μετά από είκοσι επτά χρόνια φυλάκιση, ο Kekla Magoon δήλωσε ότι « (ο Μαντέλα) αντιμετωπίζει μεγάλη πίεση να είναι ο λαός της Νοτίου Αφρικής ο ισχυρός ηγέτης και αναμένεται ότι θα είναι». (Lodge, 2006)

Αποτελεί ιδιάζον χαρακτηριστικό μεγάλων αντρών, η τεράστια δύναμη και ανδρεία, που επέδειξε ο άνθρωπος πάνω απ' όλα Μαντέλα, καθώς προτίμησε να εμφυσήσει στο λαό την έννοια της συγχώρεσης αντί της εκδίκησης, παρά το γεγονός ότι για είκοσι επτά ολόκληρα χρόνια πέρασε τα πάνδεινα μέσα στη φυλακή. Βασανίσθηκε και ξυλοκοπήθηκε με τον πιο αβυσσαλέο τρόπο, παρά ταύτα δεν εξομοιώθηκε με τους τιμωρούς του, αλλά ανυψώθηκε σε ένα άλλο επίπεδο. Ο Μαντέλα επηρέασε και ενέπνευσε έναν αριθμό ανθρώπων στη χώρα του και σε όλο τον κόσμο, επειδή αντιμετώπισε και κατόρθωσε να επιβιώσει στη φυλακή, με θάρρος και δύναμη. Κέρδισε το σεβασμό και την αγάπη των πολιτών κατά την έξοδό του από τη φυλακή, αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για το έθνος, γιατί κανένας (παρά μόνο αυτός) δεν θα μπορούσε να βγει αλώβητος από μια τέτοια ταλαιπωρία, μιλώντας για συγχώρεση και συμφιλίωση με τους εχθρούς του, εκείνη την ώρα της δικαίωσης και της απελευθέρωσης από τα δεσμά της φυλακής, ξεχνώντας τον εξευτελισμό, τον πόνο από τα βάσανα και αποδεικνύοντας ανωτερότητα ήθους, δύναμης και αποβλέποντας στον τερματισμό της βίας, απορρίπτοντας το «η βία φέρει βία».

Είτε πρόκειται για προμελετημένη πράξη με αναμενόμενο πολιτικό όφελος ή για μια πράξη συμπόνιας, ο Μαντέλα είχε κατανοήσει τις ανθρώπινες σχέσεις και σε μια συγκεκριμένη ιστορική κατάσταση θεμελίωσε τη πεποίθηση ότι η συγχώρεση αποφέρει περισσότερα μακροπρόθεσμα οφέλη από την εκδίκηση. (Lodge, 2006) Πρόκειται για μια σπάνια ποιότητα ανθρώπου και χαρακτήρα, να έχει την ικανότητα να συνειδητοποιήσει ότι η συγχώρεση αποφέρει μεγαλύτερο όφελος από την εκδίκηση, καθώς επίσης και να πάρει την απόφαση για άφεση αμαρτιών.

Ο Μαντέλα πίστευε και δίδασκε ότι

οι μεγάλοι ηγέτες, ανεξάρτητα από τον τομέα τους, μας διδάσκουν ότι είναι επικίνδυνο για όσους δεν έχουν ποτέ σκεφτεί ότι θα μπορούσαν να φθάσουν σε ένα στάδιο, αν πρώτα δεν έχουν ζητήσει συγγνώμη για καταφύγιο, έχουν μιλήσει ή ενεργήσει εσφαλμένα. (Lodge, 2006)

Πίστευε, επίσης, ότι για να κερδίσει κάποιος την ηγεσία πρέπει να έχει ισχυρή θέληση και θάρρος να παραδεχτεί, αν έχει κάποια λανθασμένη απόφαση εις βάρος του και να μην επιδιώξει την εκδίκηση, αλλά τη συγχώρεση. Πρόκειται για ένα δύσκολο κατόρθωμα, αλλά συγχωρώντας, κερδίζεται ο σεβασμός και η εμπιστοσύνη των άλλων. Γιατί όταν κερδίζεις τον σεβασμό και την εμπιστοσύνη των ανθρώπων που είναι πιο πιθανό να σε ακολουθήσουν, τότε όλοι αυτοί οι άνθρωποι σε οδηγούν στο σωστό δρόμο και σε ανυψώνουν σε σύμβολο εμπιστοσύνης και σεβασμού. Η πράξη της συγχώρεσης, λοιπόν, ήταν η πρώτη από τις πολλές χαρισματικές ιδιότητες, που ο Μαντέλα κατείχε. Ήταν μία από τις πρώτες πράξεις, που ενέπνευσε στο κοινό της Νοτίου Αφρικής, κερδίζοντας τον θαυμασμό τους και την αμέριστη συμπαράστασή τους.

Το χάρισμα είναι μια ιδιότητα, η οποία μπορεί να παραχθεί ή μπορεί να έρθει φυσικά μέσα από την προσωπικότητα και τα γνήσια χαρακτηριστικά του ατόμου. Καθένας που διαθέτει μια χαρισματική προσωπικότητα μεταδίδει τόσο στο κοινό όσο και στον εαυτό του την εικόνα ενός γνήσιου και συμπονετικού ατόμου. Λατρεύει τους οπαδούς του και δείχνει αξιοπιστία και ταπεινότητα, ακόμα και αν δεν έχουν υπάρξει συναντήσεις αναμεταξύ τους. Ο Νέλσον Μαντέλα ήταν εξαιρετικά χαρισματικός, καθώς είχε κατορθώσει να κερδίσει την εμπιστοσύνη του λαού του με την παρουσία του, το ήθος του, την αναμφισβήτητη γοητεία του, το φωτεινό του χαμόγελο και την πραότητα του.

Ο Μαντέλα υπήρξε πάνω από άλλους ηγέτες, διότι ήταν πάντα ευγενικός όχι μόνο με όσους είχαν υψηλότερη θέση από τη δική του, αλλά επεδείκνυε την ίδια ευγένεια και με τους οπαδούς και τους εργαζόμενους. Ο ίδιος επεδίωκε προσωπικές συζητήσεις με τους ανθρώπους που τον περιβάλλουν, κάνοντας μια προσπάθεια να μάθει τι ο καθένας πραγματικά ενστερνίζεται και αποβλέπει ανεξάρτητα από τον πλούτο, τη φυλή ή την κατάστασή τους. Η σεμνότητα και η ταπεινότητά του, ήταν τα χαρακτηριστικά εκείνα, ώστε πολλοί άνθρωποι βρήκαν συμπαράσταση και στράφηκαν προς το πρόσωπό του, καθώς τους έδωσε την αίσθηση της οικειότητας μεταξύ τους, ως ο αρχηγός τους.

Μια άλλη ποιότητα, που πρέπει να διαθέτει ένας χαρισματικός ηγέτης είναι η γοητεία. Γοητεία είναι κάτι εγγενές στην προσωπικότητα κάποιου, που κάνει τους ανθρώπους να αισθάνονται άνετα. Ο Μαντέλα είχε μια φυσική γοητεία, η οποία στάθηκε σημαντικό χαρακτηριστικό, ιδιαιτέρως στην ικανότητά του για την ανάπτυξη φιλικών σχέσεων σε ολόκληρο το έθνος. (Lodge, 2006) Ο τρόπος που χρησιμοποιούσε τα μάτια του και ο τρόπος

που κουνούσε το χέρι του, όταν ερχόταν σε επαφή με άλλους ανθρώπους, κέρδιζε το σεβασμό τους. Συγκεκριμένα, όταν ο Μαντέλα τάχθηκε με την εθνική της χώρας του στο ράγκμπι, μια ομάδα στενά συνδεδεμένη με την σκληρή μεταχείριση κατά τη διάρκεια του απαρτχάιντ, και απένειμε το τρόπαιο στον αρχηγό, ο τρόπος της χειραψίας αποδείχθηκε ότι είναι μια «απλή χειρονομία που υπενθύμιζε στον κόσμο την επιθυμία του για την ενότητα». (Lodge, 2006) Μέσα από αυτή τη μικρή δράση και απλά κουνώντας το χέρι ενός Afrikan, με αυτή τη γλώσσα του σώματος που έδειχνε το σεβασμό του, ο Μαντέλα απέκτησε χιλιάδες νέων οπαδών.

Επομένως, για τον Μαντέλα η απόκτηση των οπαδών ήταν τελικά «ο συνδυασμός ενός σαφούς οράματος και βασιζόταν σε μια βαθιά ηθική πεποίθηση που του έδωσε τη δύναμη να μεταστρέψει τους αντιπάλους». (Lodge, 2006) Όταν κοιτάζετε τον Μαντέλα βλέπετε ένα ήσυχο άνθρωπο που ο ίδιος φέρει σιγουριά και χαμόγελα στο Έθνος.

Το τελευταίο χαρακτηριστικό της χαρισματικής ποιότητας του Μαντέλα είναι το θάρρος του να θυσιάσει τον εαυτό του, έτσι ώστε η ηγεσία του να μπορεί να εμπνεύσει τους άλλους. Ο Μαντέλα έθετε πρώτα τους άλλους και επεδίωκε την ευημερία του συνόλου, καθώς είχε την πίστη ότι, με αυτό τον τρόπο ενεργοποιούσε τον ενθουσιασμό και την αφοσίωση των πολλών προς την επίτευξη των στόχων του έθνους. Οι αποφάσεις του Μαντέλα διαβλέπουν συνεχώς στην ευημερία του λαού του και όλες οι ενέργειές του κατευθύνονταν προς το γενικό καλό, απευθυνόμενος πρώτιστα στους άλλους και κατόπιν στον εαυτό του. Μάλιστα, ο Μαντέλα έκανε μια προσωπική θυσία, αφήνοντας στην άκρη τις προσωπικές του ανάγκες και αναλογιζόμενος τις προσδοκίες και τις ελπίδες, που είχε στηρίξει μια κοινωνικής ομάδας πάνω του, απαρνήθηκε το ρόλο του πατέρα, με σκοπό να γίνει πατέρας - σύμβολο πρώτιστα ενός έθνους και μετέπειτα των καταπιεσμένων ανθρώπων απανταχού. Ο ίδιος, λοιπόν, ισχυρίζεται ότι η κόρη του, Zinzi, μεγάλωσε χωρίς πατέρα, καθώς εκείνος με μοναδικό κίνητρο το όφελος του έθνους, έστρεψε όλες του τις σκέψεις και δραστηριότητες προς αυτή την κατεύθυνση, ώστε να γίνει πατέρας του Γένους.

Αξιοσημείωτο είναι ότι, σε ένα απόσπασμα από το αυτοβιογραφικό βιβλίο του, *Συνομιλίες με τον Εαυτό Μου* (Conversations with Myself) - και ειδικότερα σε ένα γράμμα που έστειλε στη Winnie Mandela το Δεκέμβριο του 1979, σημειώνει:

«Στην πραγματική ζωή αντιμετωπίζουμε, όχι θεούς, αλλά απλούς ανθρώπους σαν και μας: άνδρες και γυναίκες τους οποίους χαρακτηρίζουν αντιφάσεις, οι οποίοι είναι την ίδια στιγμή σταθεροί και ασταθείς, ισχυροί και ανίσχυροι, διάσημοι και ασήμαντοι, και

στο αίμα των οποίων ο κοπροσκώληκας μάχεται καθημερινά κατά των πιο δυνατών ζιζανιοκτόνων».

Ο κοπροσκώληκας του ανθρώπου αλλά και του ηγέτη, απασχολούσε τον Μαντέλα, διότι αντιλαμβανόταν τον άνθρωπο ως γήινη αμαρτωλή οντότητα. Δεν υπάρχουν, για τον Μαντέλα, εξιδανικευμένοι ηγέτες που σκέφτονται και δρουν σε ψηλότερα επίπεδα. Αυτό είναι ξεκάθαρο. Όμως, όπως εξηγεί στο γράμμα του, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να στοχαζόμαστε όχι τις αδυναμίες, όχι την κοπριά, αλλά τις αξίες των ανθρώπων που μας ανεβάζουν πνευματικά και ηθικά.

Από την αρχή, το Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο είχε δομηθεί ως συλλογική ηγεσία, επηρεαζόμενο βασικά από την Κομμουνιστική ιδεολογία και τον Αφρικανικό κοινοτισμό. Η προσωποποίηση του αγώνα ενάντια στο Απαρτχάιντ, με τη διεθνή καμπάνια απελευθέρωσης του Μαντέλα, ήταν πολιτική απόφαση του Αφρικανικού Εθνικού Κογκρέσου, για να μπορέσει να διεθνοποιήσει το πρόβλημα τις δεκαετίες του '70 και '80, κάνοντας το πιο απλό και κατανοητό στις δυτικές κοινωνίες. Αυτός ο προσωποποιημένος μύθος σταδιακά επέστρεψε πίσω στην Νότιο Αφρική και θεαματικά ολοκληρώθηκε με την απελευθέρωση του Μαντέλα. Η προσέγγιση του μύθου της πολιτικής ηγεσίας του Μαντέλα ορίζεται μοναδικά μέσα από μια αφηγηματική ιστορία, η οποία μας βοηθά ουσιαστικά να κατανοήσουμε τα παραπάνω θεωρητικά πρότυπα στην πράξη, παράλληλα δε να μελετήσουμε κόσμους μέσα στους οποίους ζούμε και οι οποίοι μας βοηθούν να κατανοήσουμε (αλλά συχνά και να παρανοήσουμε), το τί μας περιβάλλει, κόσμους που μπορεί να μας βοηθήσουν να διαχειριστούμε αλλά συχνά και να κακοδιαχειριστούμε τις σχέσεις μας με άλλους ανθρώπους, σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο. Υπάρχουν θετικά ηθικά διδάγματα μέσα από τους μύθους που οφείλουμε να αναδείξουμε και να αναλύσουμε.

Ο βίος και η πολιτεία του Μαντέλα προσφέρουν πρότυπα. Οι λαοί και ο κόσμος γενικότερα χρειάζονται ηγέτες με όραμα αλλά και πραγματισμό, με επιμονή αλλά και με υπομονή, με αίσθημα θυσίας παρά καιροσκοπίας και κερδοσκοπίας, ηγέτες που διεκδικούν χωρίς να μισούν και να εκδικούνται. Ο Μαντέλα κατάφερε να αποφυλακιστεί ακριβώς με το τέλος του ψυχρού πόλεμου (3 μήνες μετά την κατάρρευση του τοίχους του Βερολίνου). Κανείς δεν ξέρει τί θα είχε γίνει, αν θα δινόταν στον ίδιο βαθμό η ευκαιρία στον Μαντέλα να διαπραγματευτεί τη μετάβαση στη Νέα Νότιο Αφρική, αν δεν είχε καταρρεύσει η Σοβιετική Ένωση. (ιδιαίτερα λόγω της ιδεολογίας του και των συμμαχικών σχέσεων που είχε με ηγέτες όπως ο Κάστρο - οι οποίοι

φανήκαν αλληλέγγυοι, βοήθησαν υλικά το ANC, και είχαν στείλει στρατό για να πολεμήσουν τις επεμβάσεις της Νοτίου Αφρικής στην Αγκόλα - σημειώστε επίσης, ότι υπήρχαν Κουβανικά στρατεύματα στην Αγκόλα μέχρι το 1991, μετά την απελευθέρωση του Μαντέλα).

Ο Μαντέλα είχε, επίσης, την τύχη να περιστοιχίζεται, να στηρίζεται και να συνδιαλέγεται με άλλους πολιτικούς που φάνηκαν αντάξιοι των περιστάσεων. Αυτό είναι μεγάλη τύχη - δηλαδή το να υπάρχουν τα κατάλληλα άτομα που να είναι έτοιμα όχι μόνο να διεκδικήσουν τα «δίκαια» της πλευράς τους, αλλά ακόμη να αλλάξουν και να διαμορφωθούν μέσα από την γνωριμία με τον αντίπαλο, και τη βαθιά κατανόηση των φόβων και των αναγκών της άλλης πλευράς.

Γίνονται πολλές αναφορές στον F. W. De Klerk, με τον οποίο μοιραστήκαν το βραβείο Νόμπελ. Είναι και οι κύριοι διαπραγματευτές που για 3-4 χρόνια διαπραγματεύονταν τη συμφωνία μετάβασης και είχαν μια δημιουργική και παραγωγική σχέση. Υπήρχε ο Joe Slovo ένα ακόμα ηγετικό στέλεχος -με τον οποίο δεν ήθελε με τίποτα να συνομιλήσει ο De Klerk. Απεδείχθη τελικά ιδιαίτερα επικοδομητικός και βρήκε λύσεις σε δύσκολα προβλήματα, όταν η χώρα ήταν στα πρόθυρα του εμφυλίου, μετά τη δολοφονία του Chris Hani, του ανερχόμενου νέου ηγέτη, το 1993. Εκείνη την περίοδο, υπήρχε ο Desmond Tutu, ο οποίος συντόνιζε τις Επιτροπές Αλήθειας και Συμφιλίωσης, και παρόλο που αυτές δεν ικανοποίησαν το αίσθημα δικαίου όλων, αποφόρτισαν σε μεγάλο βαθμό το εκρηκτικό κλίμα που δημιούργησαν δεκαετίες καταπίεσης, βασανισμών, δολοφονιών και εξαφανισμών από τις δυνάμεις ασφαλείας του ρατσιστικού καθεστώ. Επίσης, υπήρχε ο, για χρόνια, φίλος του, Oliver Tambo, ο οποίος πέθανε το 1993 και όντας εξόριστος, όταν ο Μαντέλα ήταν ακόμα στην φυλακή, είχε διεθνοποιήσει το πρόβλημα. Και φυσικά ο άλλος για χρόνια φίλος του Walter Sisulu, αυτός που κατ' ομολογία του Μαντέλα, τον προσγείωνε, όταν ο τελευταίος θεωρούσε ότι λόγω καταγωγής «ήταν γεννημένος για να ηγείται». Ο Sisulu του έμαθε, ότι πρέπει πρώτα να μάθει να «υπηρετεί για να ηγείται», και πάλι κατ' ομολογία του Μαντέλα, ήταν αυτός που συνιστούσε σε αυτόν και στον Tambo λιγότερο μιλιταρισμό, καθώς αυτός ήταν ο πιο ενοποιητικός παράγοντας και μέσα στην φυλακή, και περισσότερο από τον Μαντέλα αποδεκτός σε όλες τις παρατάξεις.

Στη βάση των προαναφερθέντων γεγονότων, θεωρούμε ότι έχουμε να μάθουμε περισσότερα για την πολιτική πρακτική εξετάζοντας αυτές τις πολύπλοκες οριζόντιες συνεργασίες και ηγετικές αλληλοσυμπληρώσεις. Αξίζει να μάθουμε γι' αυτή τη συνάθροιση δράσεων (γνωστών, λιγότερο γνωστών και άγνωστων) που τελικά έχουν συμπράξει για να κτιστεί το όραμα ισότητας,

δικαιοσύνης και συνύπαρξης που πιστώνεται στον Μαντέλα (και το οποίο, παρεμπιπτόντως, αμφισβητείται από πολλούς όσον αφορά το αν αυτό έχει πραγματικά απόδοση δικαιοσύνης και ισότητας, ή απλά εξαργυρώνει το δικαίωμα της Μαύρης ψήφου και κάποιων πολιτειακών αλλαγών, χωρίς βαθιές δομικές αλλαγές στο κοινωνικό-οικονομικό σύστημα της Νοτίου Αφρικής).

Σημαντική είναι μια αναφορά του Μαντέλα από το σημειωματάριο του, που έχει δημοσιευθεί στις *Συνομιλίες με τον Εαυτό μου*.

Το πρώτο καθήκον του ηγέτη είναι να δημιουργήσει ένα όραμα. Το δεύτερό του καθήκον είναι να δημιουργήσει ένα στόχο που θα τον βοηθήσει στην υλοποίηση του οράματός του και στη διαχείριση της διαδικασίας μέσω αποτελεσματικών ομάδων. Οι άνθρωποι, που γίνονται αρχηγοί, γνωρίζουν που αποβλέπουν, διότι ο ηγέτης γνωστοποιεί το όραμα και οι οπαδοί αποδέχονται το όραμα και κινούν τις διαδικασίες προς επίτευξη αυτού του οράματος. (Lodge, 2006)

Ο Μαντέλα πίστευε στη συλλογική ηγεσία, αφουγκραζόταν και μάθαινε από άλλους, αλλά και ένθερμα υποστήριζε την κοινωνία των πολιτών. Είναι όμως χαρακτηριστική αυτή η κατανόηση της γενικής αντιμετώπισης της τέχνης της πολιτικής ηγεσίας ως ιεραρχική (από το ανώτερο επίπεδο προς το κατώτερο και όχι το αντίστροφο, όχι ως ηγεσία συνεργασιακή και αλληλοσυμπληρωματική).

3.6 Η «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΕΛΣΟΝ ΜΑΝΤΕΛΑ

Στις 31 Ιανουαρίου 1985, ο πρόεδρος Μπότα ανακοίνωσε στο κοινοβούλιο της Νότιας Αφρικής, τα εξής:

Η κυβέρνηση επιθυμεί να εξετάσει την απελευθέρωση του κ. Μαντέλα υπό τον όρο ότι θα εξασφαλίσει την υπόσχεσή του ότι θα απέχει από το σχεδιασμό, την υποκίνηση και τη διάπραξη αδικημάτων βίας με στόχο την προώθηση πολιτικών σκοπών και ότι θα ζει με τρόπο ώστε να μην συλληφθεί εκ νέου. Η Νότιος Αφρική δεν εμποδίζει πλέον την αποφυλάκιση του κ. Μαντέλα. Η απόφαση ανήκει σε αυτόν. Το μόνο που του ζητάμε είναι να καταδικάσει απερίφραστα τη βία ως πολιτικό μέσο επίτευξης των στόχων του. Σε τελική ανάλυση πρόκειται για τοποθέτηση σεβαστή σε όλες τις πολιτισμένες χώρες του κόσμου.

Η απάντηση του Μαντέλα στην «κυβερνητική προσφορά», επειδή του απαγορεύτηκε από τους αξιωματικούς της φρουράς των φυλακών να απευθύνει μήνυμα προς το λαό, όπως επιθυμούσε, διαβάστηκε από την κόρη του, Ζίντζι, σε συγκέντρωση στο αμφιθέατρο Τζαμπουλάνι του Σοβέτο. Τα λεγόμενα του Μαντέλα έχουν ως εξής:

Είμαι μέλος του Αφρικανικού Εθνικού Κογκρέσου, ήμουν μέλος σε όλη μου τη ζωή και θα παραμείνω μέχρι την ημέρα που θα πεθάνω. Εκτιμώ βαθύτατα την ελευθερία μου, αλλά ενδιαφέρομαι ακόμη περισσότερο για τη δική σας. Έχουν πεθάνει πάρα πολλοί από την εποχή που μπήκα στη φυλακή. Πάρα πολλοί έχουν υποφέρει επειδή αγαπούν την ελευθερία. Το χρωστώ στις χήρες τους, στα ορφανά τους, στις μητέρες και στους πατέρες τους που πένθησαν και θρήνησαν γι' αυτούς. Δεν υπέφερα μόνο εγώ αυτές τις ατελείωτες μέρες και τα χρόνια της μοναξιάς. Δεν αγαπώ τη ζωή λιγότερο από εσάς, αλλά δεν μπορώ να ξεπουλήσω το δικαίωμά μου και το δικαίωμά σας να είμαστε ελεύθεροι. Βρίσκομαι στη φυλακή, ως εκπρόσωπος ενός λαού και μιας οργάνωσης που έχει κηρυχθεί παράνομη. Τί είδους ελευθερία είναι αυτή που μου προσφέρουν, όταν η οργάνωση του λαού εξακολουθεί να είναι απαγορευμένη; Τί ελευθερία είναι αυτή όταν δεν μπορώ να ζήσω με την οικογένειά μου, καθώς η γυναίκα μου εξακολουθεί να είναι περιορισμένη στο Μπράντφορντ; Τί ελευθερία είναι αυτή όταν θα χρειάζεται να ζητήσω άδεια για να κατοικήσω σε αστική περιοχή; Τί ελευθερία θα απολαμβάνω εγώ όταν δεν είναι σεβαστή η νοτιοαφρικάνικη υπηκοότητά μου στην ίδια μου τη χώρα;

και συνεχίζει τονίζοντας

μόνο οι ελεύθεροι άνθρωποι μπορούν να διαπραγματευθούν. Οι φυλακισμένοι δεν μπορούν να κάνουν συμφωνίες. Δεν μπορώ και δεν θέλω να κάνω οποιαδήποτε συμφωνία, όσο κι εγώ και εσείς δεν είμαστε ελεύθεροι. Η δική μου και η δική σας ελευθερία δεν είναι ξεχωριστές.

Επίσης, ο Μαντέλα έγραψε προς τη γυναίκα του Γουίνι, τα εξής:

Ίσως θεωρηθεί μετριοφροσύνη από μέρος μου, αλλά ξέρω πως δεν είμαι φτιαγμένος από τη στόφα των ηρώων. Ειλικρινά, όμως, δεν έχασα τον ύπνο μου ούτε μια βραδιά,

προσπαθώντας να αποφασίσω αν θα δεχτώ την προσφορά. Ήταν τόσο φανερό ότι ήθελαν να μας ταπεινώσουν, που δεν έμεινε άλλη εκλογή από την άρνηση.

Το Φεβρουάριο, ο Τάμπο κάλεσε του Αφρικανούς να κάνουν τη χώρα να μοιάζει «ακυβέρνητη», αλλά αυτό είχε ήδη αρχίσει να συμβαίνει αυθόρμητα σε πολλές συνοικίες. Ύστερα από πολλά χρόνια ρητορικών και ανεδαφικών προσδοκιών, το ANC διακήρυξε αισιόδοξα: «Το μέλλον μας ανήκει. Οι συνθήκες για μια επαναστατική αλλαγή άρχισαν να ωριμάζουν». (Benson, 2006)

Οι εκπρόσωποι του επιχειρηματικού κόσμου της Νότιας Αφρικής, αντιδρώντας στην οικονομική και πολιτική κρίση, έκαναν έκκληση στην κυβέρνηση να αρχίσει διαπραγματεύσεις με τους μαύρους ηγέτες «έστω και αν μερικοί από αυτούς είναι υπό κράτηση». Ήταν σαφής αναφορά στον Μαντέλα και τον Σισούλου. Όμως, ο Μπότα αγνόησε τις υποδείξεις τους.

Ήδη από το 1980, η εκστρατεία για την απελευθέρωση του Μαντέλα είχε πάρει τεράστιες διαστάσεις. Ο Κομπόζα, εκδότης του «World», έγραψε ότι όπως ο πρωθυπουργός Φόρστερ είχε τη σοφία να πείσει τη Ροδεσία να διαπραγματευτεί με τους μαύρους ηγέτες, έτσι και η κυβέρνηση έπρεπε να αφήσει ελεύθερο το Μαντέλα και να συζητήσει μαζί του. Από όλα τα μέρη του κόσμου, δήμαρχοι, αρχηγοί πολιτικών κομμάτων, συνδικαλιστές και κληρικοί ένωσαν τις φωνές τους με την κραυγή εκατοντάδων χιλιάδων ατόμων που υποστήριζαν την εκστρατεία. Τον Ιούνιο του 1985 απαγορεύτηκε μια σχεδιαζόμενη εκδήλωση για την 67η επέτειο των γενεθλίων του, όπου θα συμμετείχαν μουσικά συγκροτήματα και ποιητές. Ακόμη, σχεδιαζόταν μια πορεία προς τις φυλακές για να επιδοθεί ψήφισμα στον ίδιο τον Μαντέλα. Ακολούθησε μια εβδομάδα ταραχών, στη διάρκεια της οποίας 28 άτομα σκοτώθηκαν και 200 τραυματίστηκαν. Για πρώτη φορά στην ιστορία της χώρας, μια πορεία διαμαρτυρίας ξεκίνησε από συνοικία εγχρώμων για να καταλήξει σε δρόμους συνοικίας λευκών.

Στις 26 Ιουνίου 1961, την ημέρα της Ελευθερίας, ο Μαντέλα είχε στείλει μήνυμα από την παρανομία, τονίζοντας με έμφαση ότι: «μόνο με θυσίες και ένοπλη πάλη θα ερχόταν η νίκη. Ο αγώνας είναι η ζωή μου, θα συνεχίσω να αγωνίζομαι ως την τελευταία μέρα της ζωής μου».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ιστορία της ζωής του Νέλσον Μαντέλα έχει γίνει εδώ και πολύ καιρό ένα μύθος, καθώς ξεπερνά τα σύνορα, τη φυλή, τη γλώσσα, τον πολιτισμό. Η ηγεσία του ανήκει πραγματικά στον κόσμο της χαρισματικής οντότητας. Το θάρρος, η αυτοθυσία, η σοφία και η μεγαλοψυχία συγκαταλέγονται στα πιο καίρια χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, που τον έχουν κατατάξει δίπλα σε ανθρώπους - ορόσημα παγκοσμίως, όπως ο Μαχάτμα Γκάντι και η Μητέρα Τερέζα. Ο Μαντέλα είναι παράδειγμα για επίδοξους ηγέτες και απόδειξη του πόσο περίπλοκη είναι η ηγεσία ανάμεσα σε ασυμβίβαστες κοινωνικές δυνάμεις. Το σημαντικότερο όλων είναι ότι τα περισσότερα μαθήματα ηγεσίας τα έδωσε ο Μαντέλα, όταν δεν ήταν ηγέτης και αρχηγός του Κράτους αλλά μέσα από την φυλακή.

Η προσωπική ελευθερία ήταν μια δια βίου στόχευση του Μαντέλα και συνάμα η δημοκρατία, οι ανοικτές αγορές και η ιδιωτική ιδιοκτησία αποτέλεσαν βασικούς πόλους του κοινωνικού οικονομικού μοντέλου που ακλούθησε ως αρχηγός του Κράτος. Δεν είναι τυχαίο ότι, ο Μαντέλα πήγε φυλακή με στόχο την κομμουνιστική επανάσταση και βγήκε υπέρμαχος της ελεύθερης αγοράς. (Kahane, 2012) Πάνω από όλα, όμως τον Μαντέλα διακατείχε η εκπόνηση ενός συναρπαστικού οράματος που μπορεί να μετατρέψει ένα πολιτικό κόμμα. Άλλωστε, όπως έδειξε ο Μαντέλα, ηγεσία δεν είναι μόνο η εκτέλεση και επιτυχία μιας αρχικής στρατηγικής αλλά ο τρόπος με τον οποίο θα επέλθει συναίνεση και αποδοχή. Ο Μαντέλα ήταν ένας άνθρωπος που έζησε και επηρέασε δεκαετίες, επηρέασε όχι μόνο τον πολιτισμό και την κοινωνία της Νοτίου Αφρικής αλλά η ηγετική του προσωπικότητα εξαπλώθηκε σε πολιτισμούς πέραν της Αφρικανικής Ηπείρου. Ήταν πραγματικά μια μετασχηματιστική ηγεσία. Έχει λεχθεί πολλάκις ότι υπήρχαν άνθρωποι σε όλες τις εποχές και τις κοινωνικές ή πολιτικές εκφάνσεις του δημοσίου βίου, οι οποίοι λάτρευαν να τον μισούν. Αυτούς τους επικριτές του και σκόπιμους εχθρούς του κατόρθωσε στο τέλος με τη διορατική και επιβλητική φυσιογνωμία του να τους αναγκάσει να τον θαυμάζουν και να τον σέβονται. Δικαίως φυσικά, αφού δεν είχαν άλλη επιλογή.

Ο Νέλσον Μαντέλα συνέχισε να εργάζεται για τη χώρα του και για τις ανθρωπιστικές αιτίες μετά το 1999, όταν ο Thabo Mbeki ανέλαβε ως Πρόεδρος της Νότιας Αφρικής. (Το ANC κάτω από τον Thabo Mbeki συνέχισε το ευρύ πρόγραμμα του Μαντέλα για να υπερνικήσει την πικρή κληρονομιά του απαρτχάιντ και να χτίσει μια νέα Νότια Αφρική. Υπήρξε συνεχής ισχυρή οικονομική ανάπτυξη, που περιελάμβανε τη μικρή αλλά αυξανόμενη μαύρη ελίτ, όπως επίσης και την υπεράσπιση της ειρήνης και των ανθρώπινων δικαιωμάτων στο εξωτερικό.) Η συνεχής δέσμευσή του για τη βοήθεια των αδυνάτων, ζωντανεύει μέσω του ιδρύματος του Νέλσον Μαντέλα, το οποίο βοηθά τα παιδιά και τους από τον ιό HIV-AIDS πάσχοντες. Το Ιούλιο του 2004 συμμετείχε σε μια διεθνή Διάσκεψη κατά του AIDS στην Ταϊλάνδη. Το 2005, μάλιστα ο ίδιος δακρυσμένα αλλά ειλικρινά ανήγγειλε δημοσίως ότι ο γιος του, Makgatho, πέθανε από αυτή την ασθένεια.

Το 1994, ο Μαντέλα είχε ορκιστεί να δώσει 150.000R από τον προεδρικό μισθό του στην ευημερία των παιδιών, και μαζί με τη νέα του σύζυγο, Graça Machel, ενέτεινε αυτές τις προσπάθειες με το να αφήσει στο γραφείο, παραγωγή και χρήση των διεθνών γεγονότων όπως οι συναυλίες για να συλλέξει τα κεφάλαια. Στο ύφος του, διακρίνονται τα χαρακτηριστικά ενός τολμηρού και αφρικανικού πατριάρχη, τολμώντας να καταδικάσει δημόσια τις επιθετικές πολιτικές της κυβέρνησης του Τζορτζ Μπους στο Ιράκ ως «τραγωδία», καλώντας μετέπειτα τον πατέρα του George H.W. Bush να προειδοποιήσει το γιο του, καθώς αυτός δεν απαντούσε στο τηλεφώνημά του.

Το 2006, στη σεβάσμιμη ηλικία των 88, ο Μαντέλα τελικά παραδέχθηκε ότι αυτός όντας επίσημα αποσυρμένος από την ενεργό πολιτική δράση και δημόσια ζωή, απέχει από τις περαιτέρω συνεντεύξεις. Υπήρξαν φήμες ότι η νοτιοαφρικανική κυβέρνηση του είχε ζητήσει να σταματήσει δημόσια τα αμφισβητούμενα ζητήματα, ειδικά την επιδημία του Aids. Ο Μαντέλα, πλέον, παρά τα περιοδικά αιτήματα για δημόσια εμφάνισή του, είχε τώρα περισσότερο χρόνο για να αφιερώσει στην οικογένειά του. Στη Graça, είχε βρεί κάτι παραπάνω από ένα νέο σύντροφο, καθώς μοιράστηκε μαζί της το όραμά του για έναν καλύτερο κόσμο. Ωστόσο, όταν έχει περάσει ένα μεγάλο διάστημα της ζωής του μέσα στη φυλακή, ήταν δύσκολο για εκείνον να ρυθμίσει τη ζωή του σύμφωνα με το νέο τρόπο ζωής. Ο Μαντέλα και οι πρώην φυλακισμένοι μαζί του δεν μπόρεσαν να συμβαδίσουν στους ρυθμούς των οικογενειακών τρόπων ζωής. Οι οικογένειες έπρεπε να συνεχίσουν τη διαβίωσή τους και εκείνοι ένιωθαν ανίκανοι να χορέψουν

στους ρυθμούς τους. Ακόμα, πίσω από αυτό οικογενειακό κόλπο, υπήρξε η λογική της ιστορίας. Το όραμά τους για το μέλλον και για τους ανθρώπους τους.

Η Προεδρία Μαντέλα, από το 1994 ως το 1999, στη Νότιο Αφρική βοήθησε στο να επικρατήσει σχετική ηρεμία σε μια χώρα που είχε φτάσει στα όια ενός εμφυλίου πολέμου. Προσέφερε δημοκρατία και ελευθερία για τους μαύρους μετά από 300 χρόνια αυταρχικής αποικιοκρατίας και ρατσισμού. Η πρόοδος της κυβέρνησης Μαντέλα έγκειται στο γεγονός ότι συνέβαλε στην επίλυση κληρονομημένων προβλημάτων, προχωρώντας σε μια πιο ανεκτική κοινωνία, με οδηγό την αλήθεια και τη συμφιλίωση. Οι συνθήκες διαβίωσης για την πλειοψηφία των ανθρώπων βελτιώθηκε με την παροχή εκατοντάδων χιλιάδων καινούργιων σπιτιών, την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας στα εκατομμύρια Αφρικανών, την καθιέρωση των μη φυλετικών κοινωνικοοικονομικών δομών και της κοινωνικής ειρήνης.

Ανακεφαλαιώνοντας, ο Νέλσον Μαντέλα αποτελεί μια ξεχωριστή προσωπικότητα, καθώς δεν είναι μόνο ο αγωνιστής που αφιέρωσε τη ζωή του στον αγώνα κατά του αapartheid στη Νότια Αφρική - τις διώξεις που υπέστη, τα 27 χρόνια φυλάκισης που εξέτισε σε απάνθρωπες συχνά συνθήκες, την απλή ανθρώπινη ζωή που δεν χάριξε – αλλά και ο σοφός κυβερνήτης που, υπερβαίνοντας το διάχυτο μίσος του καταπιεζόμενου έναντι του καταπιεστή, θεμελίωσε τη συμφιλίωση ως απαραίτητη προϋπόθεση καλής λειτουργίας του κράτους δικαίου στη χώρα του.

Με λίγα λόγια, η ζωή του αποκαλύπτεται καλύτερα μέσα από τα λεγόμενα του. Ο ίδιος έχει πει: *«Το να είσαι ελεύθερος δεν σημαίνει να απελευθερώσεις κάποιον από τις αλυσίδες του, αλλά να ζεις κατά ένα τρόπο που σέβεται και ενισχύει την ελευθερία των άλλων»*. Ο Μαντέλα δεν το είπε μόνο, αλλά το έκανε και πράξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Βαξεβανίδου, Μ., Ρεκλείτης, Π. (2008), *Management ανθρώπινων πόρων Θεωρία και πράξη*, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.
- Benson, M. (2006), *Νέλσον Μαντέλα*, μετάφραση Κ. Γιαννόπουλος, Εκδόσεις Καρρέ, Αθήνα
- Morgan, G. (2002), *Οι όψεις της οργάνωσης*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα
- Λεονάρδου, Τ. (2004), *Ηγεσία και έλεγχος: Η συμβολή της ηγετικής συμπεριφοράς στην αλλαγή οργανωσιακής κουλτούρας*, Πτυχιακή Εργασία, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, Αθήνα.
- Σαλαβού, Ε. (2002), *Δρόμοι εξέλιξης στο "επιχειρείν"*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.
- Weber, M. (2009), *Οικονομία και Κοινωνία, Κοινωνιολογία της εξουσίας*, Εκδόσεις Σαβάλλα, Αθήνα.

Ξενόγλωσση

- Bethel, N. (1984), *"An interview with Nelson Mandela. In Apartheid in crisis"*, edited by Mark A. Uhlig. New York: Vintage
- Kahane, A. (2012), *"Transformative scenario planning: changing the future by exploring alternatives"*, Strategy & Leadership, Vol.40, N5
- Keller, B. (1994), *"A day in the life of Nelson Mandela: Charm, control, a bit of acid"*, New York Times
- Kohlberg, L. (1984), *"Essays on Moral Development: The Psychology of Moral Development: The Nature and Validity of Moral Stages"*, San Francisco: Harper & Row, pp. 37-52.
- Lodge, T. (2006), *"Mandela A Critical Life"*, Oxford University Press, New York, pp. 88-95
- Polychroniou, P. (2008), *"Transformational Leadership and Work Motivation in modern organizations: A critical analysis"*, Advances in Management, Vol 1, No 3, pp. 9-12.
- Sampson, A. (1999), *"An Unreliable Friend Mandela: The Authorised Biography by Anthony Sampson"*, HarperCollins, 500 pp.
- Seidman, S. (1983), *"Modernity, Meaning and Cultural Pessimism in Max Weber"*, State

- University of New York, Sociological Analysis, Oxford University Press, Vol 44, 1983, pp. 274.
- Sparks, A. (1995), *“Tomorrow is another country: The inside story of South Africa’s road to change”*, York: Hill and Wang, pp. 23-31.
- Spence, J. (2004), *“South Africa’s foreign policy: vision and reality”*, in Elizabeth Sidiropoulos, ed., *Apartheid past, renaissance future: South Africa’s foreign policy 1994–2004*, Johannesburg: South African Institute for International Relations, pp. 36–41.
- Vale, P. & Maseko, S. (1998), *“South Africa and the African Renaissance”*, *International Affairs* 74: 2, pp. 276–7.

Διαδικτυακοί Τόποι / Ιστοσελίδες

- AFN, (1994). *Foreign policy perspective in a democratic South Africa, African National Congress* [online] Διαθέσιμο από: www.anc.org.za/ancdocs/policy/foreign.html [Πρόσβαση 07 Σεπτεμβρίου 2015].
- Bloomberg, (2013). *The Leadership Lessons of Nelson Mandela*. [online] Διαθέσιμο από: <http://www.bloomberg.com/bw/articles/2013-12-12/the-leadership-lessons-of-nelson-mandela> [Πρόσβαση 12 Σεπτεμβρίου 2015].
- Telegraph, (2013). *Nelson Mandela obituary part three: domestic and political strife*. [online] Διαθέσιμο από: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/nelson-mandela/8286425/Nelson-Mandela-obituary-part-three-domestic-and-political-strife.html> [Πρόσβαση 01 Σεπτεμβρίου 2015].
- TheGuardian, (2013). *Desmond Tutu on Nelson Mandela: 'Prison became a crucible'* [online] Διαθέσιμο από: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/dec/06/desmond-tutu-nelson-mandela> [Πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2015].
- TheNationalInterest, (2013). *The Mandela Myth*. [online] Διαθέσιμο από: <http://nationalinterest.org/commentary/the-mandela-myth-9528> [Πρόσβαση 05 Σεπτεμβρίου 2015].